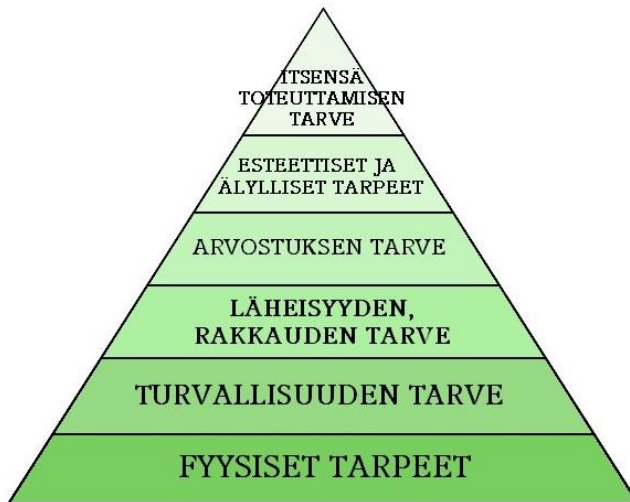

Taloustieto yhteenveto

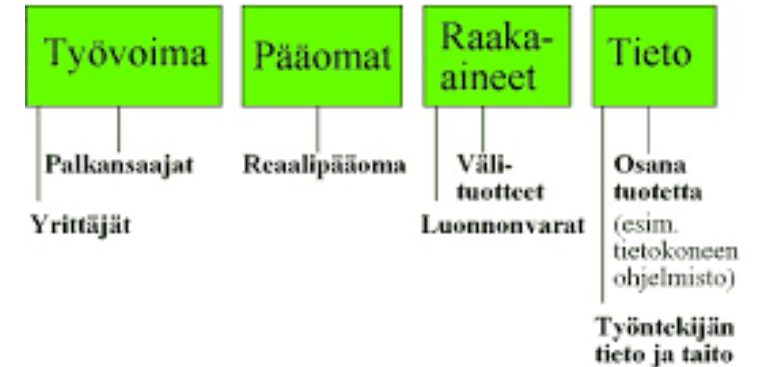
Kuusankosken lukio/Parkkonen

KPL 1. Tarpeet, niukkuus, hyödykkeet, tuotannontekijät

MASLOW'N TARVEHIERARKIA

TUOTANNONTEKIJÄT

■ Suomen tuotannontekijät

■ Työvoima:

- Suomessa sekä työttömyyttä että työvoimapulaa

■ Luonnonvarat:

- ”vihreää kultaa” = hyvät metsävarat
- Suomen pellot tuottavat huonosti verrattuna Keski- ja Etelä-Eurooppaan
- Matkailu hyödyntää maisemallista luonnonvaraa
- Vilkastunut kaivostoiminta 2000-luvulla

■ Reaalipääoma

- Pääomista puutetta 1980-luvulle asti
- Infrastruktuuria (mm. liikenneverkot, energiaverkot, jätehuolto, vesihuolto) modernisoitu

■ Tietotaito

- Koulutustaso korkea

KPL 2: Talouskasvu, elintaso, tuottavuus

Velka ja talouskasvu Suomessa

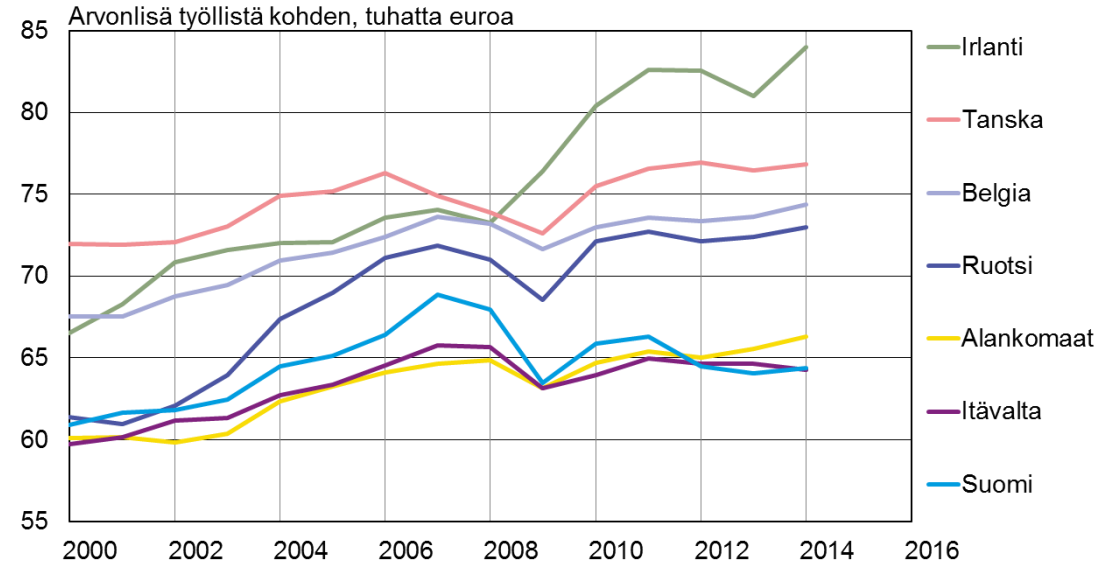

15.11.2017
eurojalous.fi
34340@Chart1 (44)

Talouskasvu on talouden tuottamien tavaroiden ja palvelujen tuotantomäärän lisääntymistä. Mitataan bruttokansantuotteen (BKT) prosenttimuutoksella.

Työn tuottavuus lasketaan jakamalla bruttokansantuote (eli arvonlisäys) tai tuotos sen aikaansaamiseksi käytettyjen työtuntien määrällä. Tuottavuus kasvaa, jos aiempaa enemmän tuotetaan samassa ajassa.

Työn tuottavuus kehittynyt Suomessa heikommin kuin vertailumaissa

Lähde: Eurostat.
18.3.2016
eurojalous.fi

TALOUSKASVU

Hyödykkeitä tuotetaan enemmän kuin aikaisemmin
Bkt kasvaa, koska se mittaa tuotettujen hyödykkeiden määrää

Tärkein taustatekijä työn tuottavuuden kasvu

Investoinnit kasvattavat taloutta

- Lisäävä tuotantoa; eivät välttämättä tuottavuutta

Tekniikan kehittäminen investointeja tehokkampaa

Työtuntien lisääminen: varsin tehoton keino

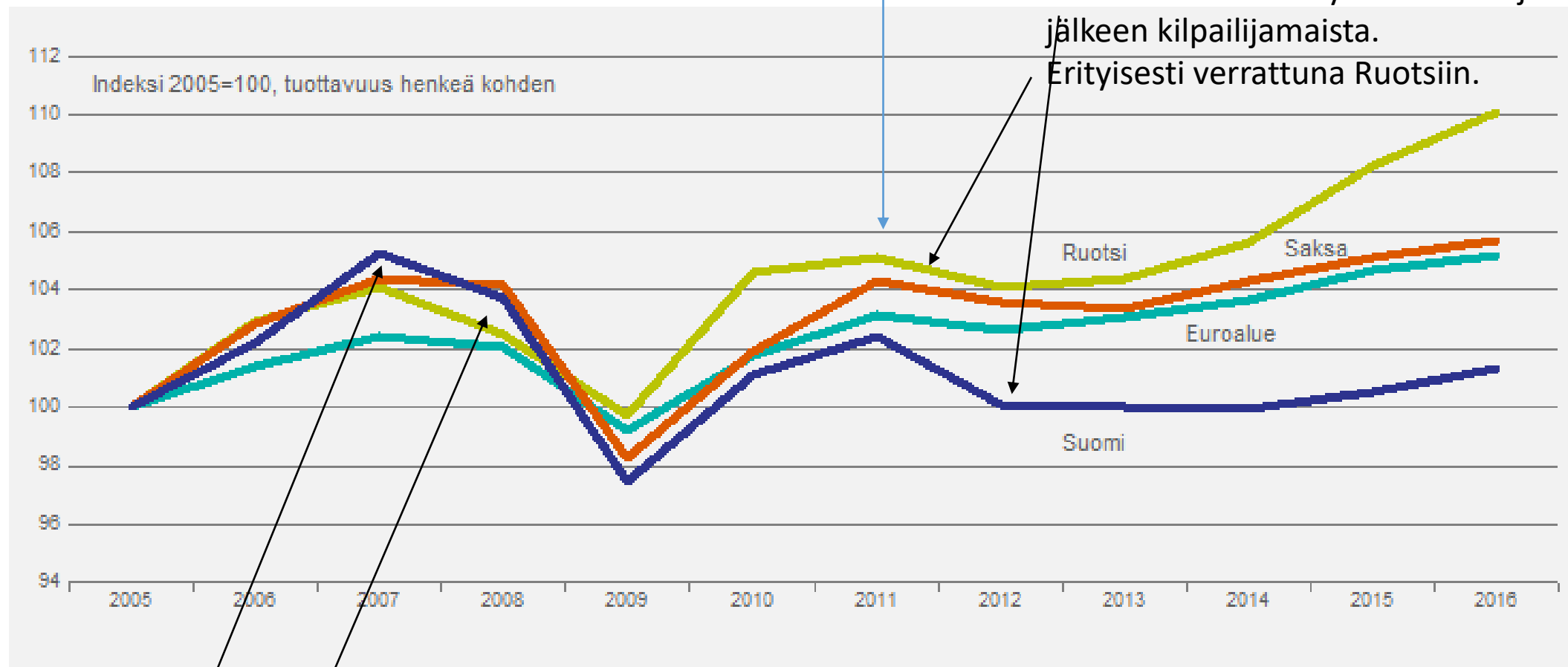
Talouskasvun edut

Kotitalouksille	Yrityksille	Julkiselle taloudelle
• Työttömyys vähenee • Palkat kohoavat, elintaso nousee • Julkisia palveluita ei leikata	• Hyödykkeet menevät kaupaksi • Voitot kasvavat • Yrityksen omistajat rikastuvat tai yritystä voidaan laajentaa	• Verotuloja kertyy lisää • Julkisten palveluiden ylläpitoon riittää rahaa • Kertynyttä velkaa voidaan maksaa pois • Työttömyysmenot ym. tulonsiirrot pienenevät

Talouskasvun haitat

- Ympäristöhaitat keskeinen ongelma (esim. kaivosteollisuus, metsäteollisuuden päästöt)
- Ihmiset eivät välttämättä ole sen onnellisempia, jos he ovat joutuneet jättämään työn takia kotiseutunsa
- Taloudelliset rakennemuutokset autioittaneet monia alueita
- Stressi lisääntyy, työtahti kiihtyy

Työn tuottavuuden kehitys

Palkankorotukset (kustannusten nousu).
 Tuottavuus laskee eli käyrä lähtee laskuun.
 Finanssikriisi (talouden jyrkkä lasku)

<https://ek.fi/mita-teemme/talous/perustietoja-suomen-taloudesta/tuottavuus-ja-kilpailukyky/>

TYÖN TUOTTAVUUS

- Tuotannon määrä/työntekijä (yl. yhdessä vuodessa)
- Tuottavuuden kasvu
- Voidaan parantaa:
 - a) Investoinneilla
 - b) Innovaatioilla
 - c) Työn uudelleen järjestelyillä
 - d) Motivoimalla työntekijöitä

Saadaan enemmän aikaan vähemmällä!

Tuotteiden määrän ja laadun paraneminen ovat molemmat tuottavuuden lisääntymistä!

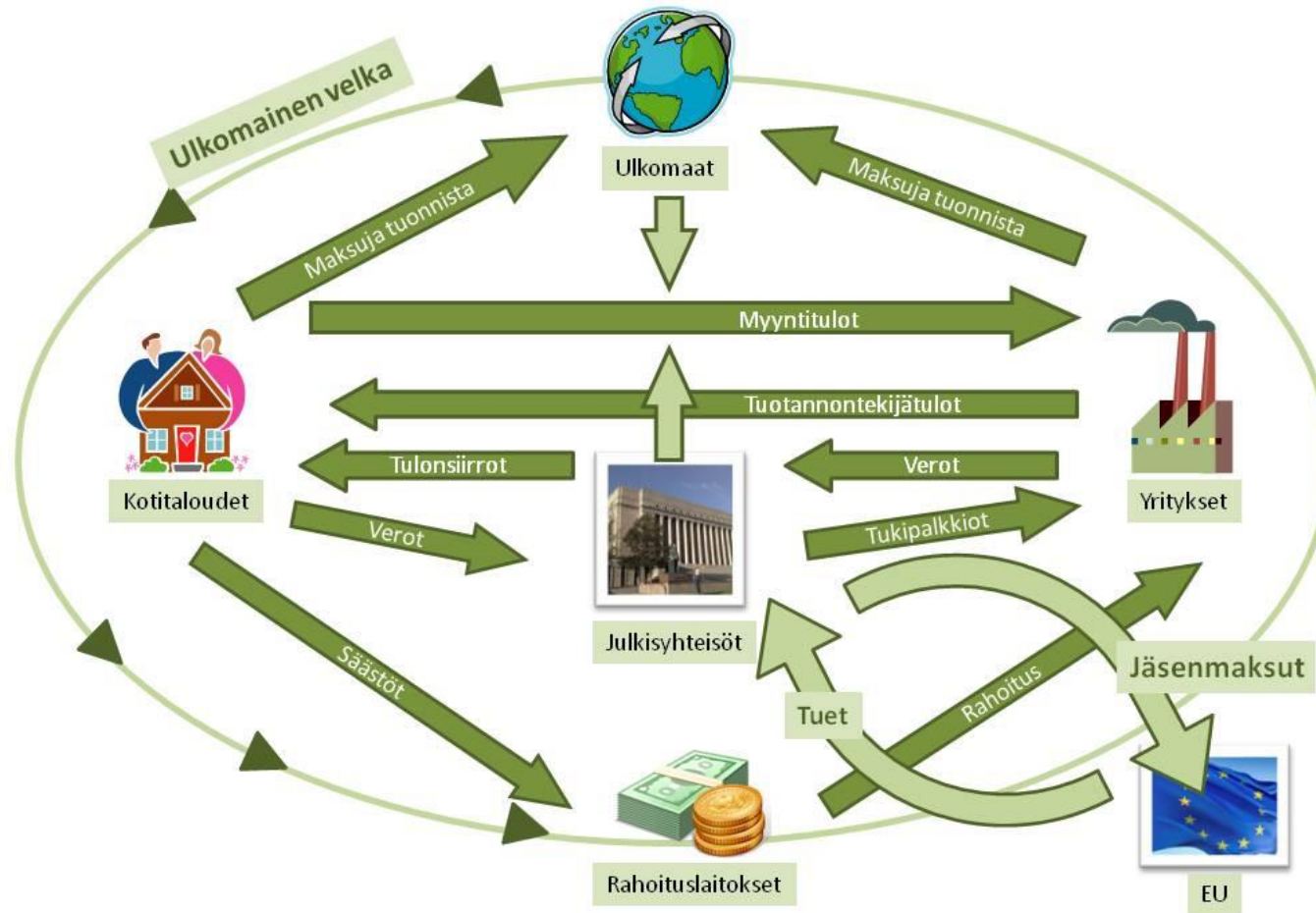
Yritysten välinen kilpailu lisää tuottavuutta!

Yrityksessä pääoman käytön tehostaminen!
-keskitytään ydinosaan
-ulkoistetaan esim. kuljetus tai kirjanpito.

Uusi teknologia parantaa tuottavuutta!

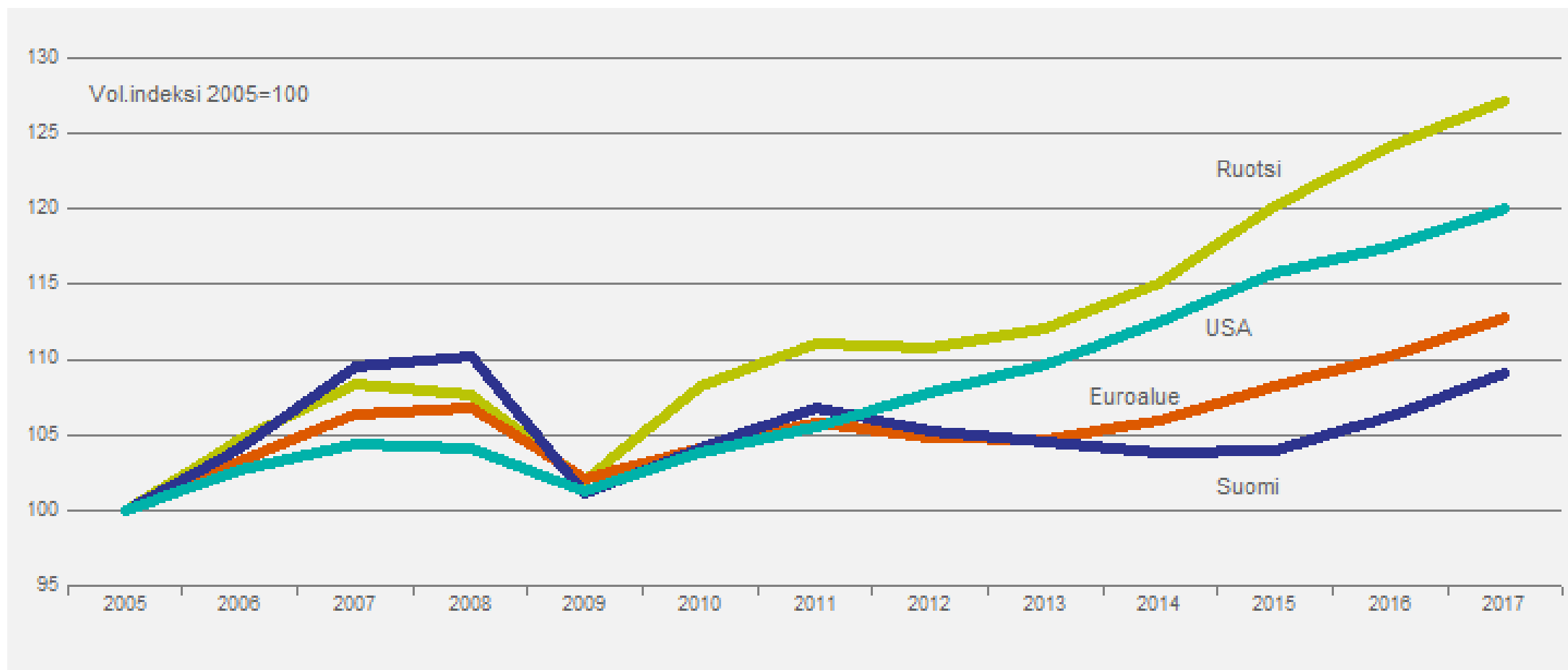
Kpl 3: KANSANTALouden KIERTOKULKU

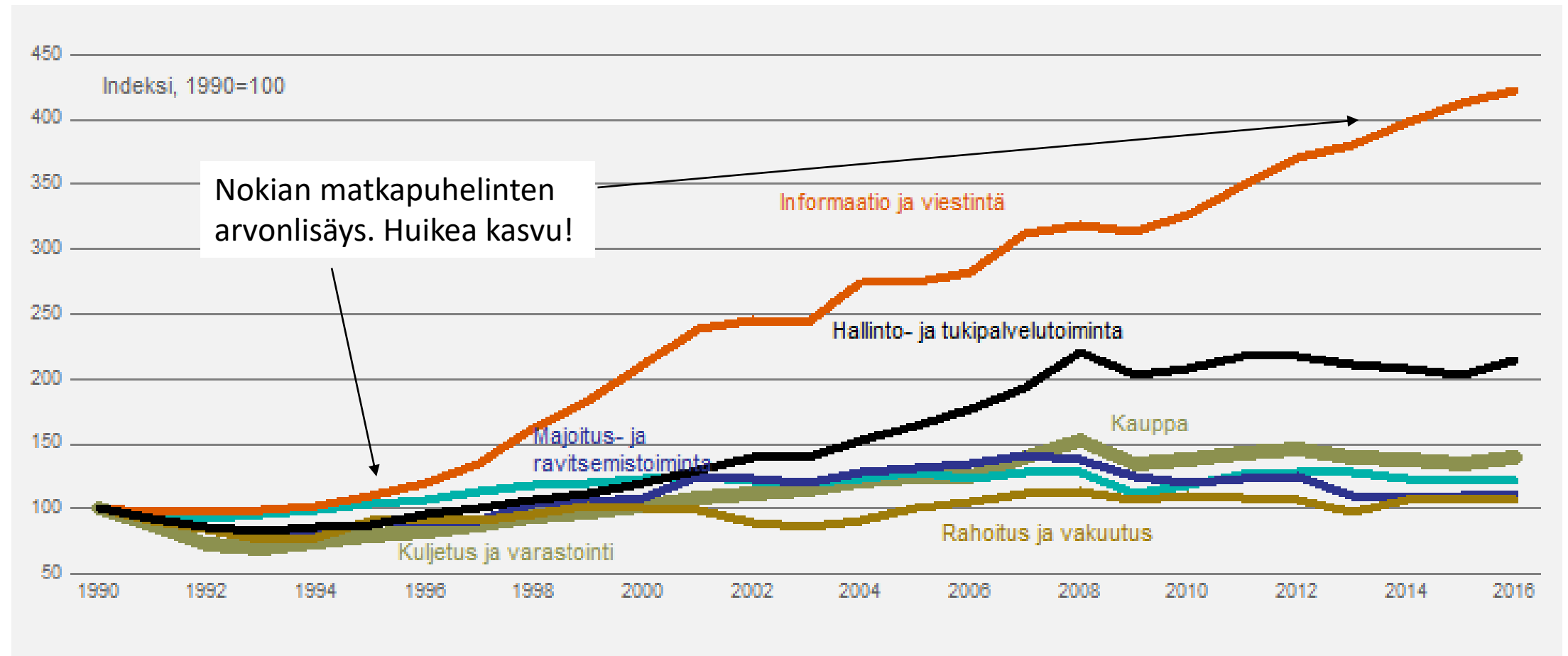
BRUTTOKANSANTUOTE (BKT) MITTAA TUOTANTOA

- BKT = vuoden aikana maassa tuotettujen tavaroiden (lopputuotteiden) ja palveluiden määrä rahaksi mitattuna.
- BKT usein vertailun väline. Esim. Valtioiden välisiä elintasoja verrataan usein BKT/asukas perusteella.
- BKT:ssa on mittarina ongelmia (mm.):
 - Kotityön arvoa ei lasketa, eikä luonnontuotteiden keräämistä.
 - Ei kerro tulojaon tasaisuudesta.
 - Harmaan talouden vaikutukset joudutaan arvioimaan.
 - Ei arvioi todellista ostovoimaa.
 - Ei arvioi ympäristövaikutuksia.
- BKT:n avulla on hankala vertailla esim. Teollisuusmaita ja kehittyviä maita.

Bruttokansantuote

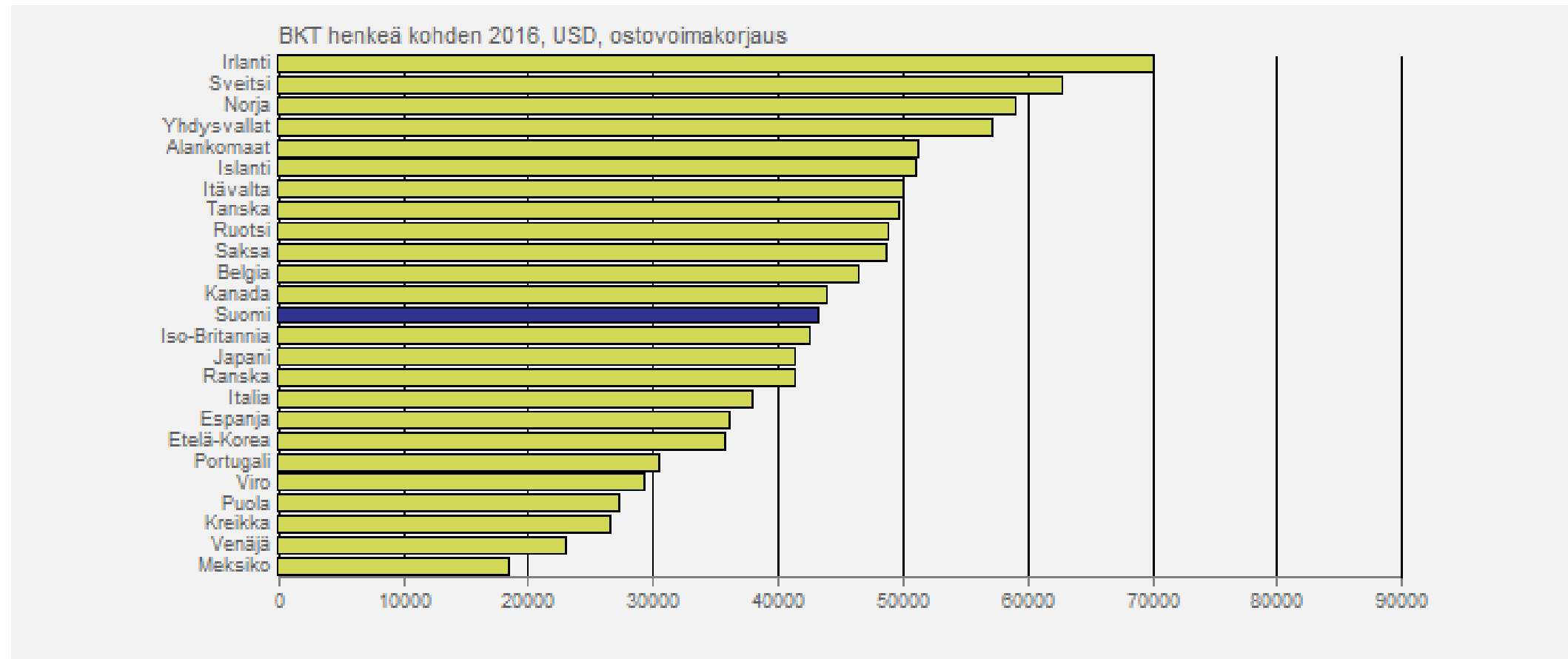

Eräiden palvelualojen arvonlisäyksen kehitys

Bruttokansantuote henkeä kohden

Huoltotase 2017

	Arvo mrd. euroa	Vuosimuutos
Bkt	223,5	2,6
Tuonti	85,2	3,5
Vienti	86,3	7,8
Kulutus	173,5	1,5
-yksityinen	122,0	1,6
-julkinen	51,5	1,3
Investoinnit	50,5	6,3
-yksityiset	41,8	8,4
-julkiset	8,7	-2,9

MARKKINAT JA MARKKINATALOUS

MARKKINAT

- Paikka, jossa ostaja ja myyjä kohtaavat, voivat hankkia tietoa vaihdettavasta tuotteesta sekä tehdä kauppaa keskenään
 - suoraan alkutuottajalta
 - torilta
 - kaupasta
 - pörssi
 - Internet
 - paikka, jossa palkataan työvoimaa
 - jne.

MARKKINATALOUDELLE TYYPILLISIÄ PIIRTEITÄ

- **Markkinoilla hyödykkeen tarjonta ja kysyntä kohtaavat**
- Hyödykkeen **hinta määräytyy kysynnän ja tarjonnan mukaan**
- **Jos hyödykkeestä on kysyntää, lisääntyy sen tarjonta**
- Yritykset **kilpailevat keskenään** asiakkaista
- Kilpailun vaikutuksesta **kannattamattomat yritykset karsiutuvat markkinoilta**
- **Elinkeinovapaus** takaa sen, että yritystoimintaa ei rajoiteta ilman riittäviä perusteita (Adam Smith 1723-1790): valtio puuttuu vähän ja vapaa vienti

Kpl 5: KYSYNTÄ-TARJONTA, HINTA, HINTAMEKANISMI

Kysynnän ja tarjonnan laki

- Markkinataloudessa tuotteen hinta määräytyy markkinoilla
- Markkinoilla on keskenään kilpailevia tavaroiden ja palveluiden tuottajia sekä kuluttajia, jotka haluavat tyydyttää tarpeitaan
- Kun tuottajat tarjoavat tuotettaan myyntiin, syntyy tarjontaa
- Kun kuluttajat haluavat ostaa tuotteita, syntyy kysyntää
- Kysynnän ja tarjonnan keskinäinen suhde määrää tuotteen hinnan

KYSYNTÄ, TARJONTA JA HINTA

KYSYNTÄ (Demand)

- Kysyntä määrittelee millainen on hinnan ja kysytyn määrän välinen riippuvuussuhde, ts. paljonko asiakkaat haluavat ostaa tuotetta eri hinnoilla.

Kysyntä edellyttää:

- kuluttajat haluavat tuotetta
- kuluttajilla on varaa tuotteeseen
- kuluttajat ovat tehneet hankintapäätöksen

Kysynnän laki: hinnan lasku kasvattaa kysyttyä määrää ja päinvastoin (ceteris paribus)

Millä tavalla tarjonta ilmenee hyödykemarkkinoilla?

- Tarjonta kertoo valmiudesta myydä kullakin mahdollisella hinnalla tiettyä ajankohtana
- Tarjontaan vaikuttavat:
 - Tuotannontekijöiden hinnat, muiden tuotettujen hyödykkeiden hinnat, odotukset tulevista hinnoista, tarjoajien määrä, teknologia
- **Tarjonnan laki:** mitä korkeampi on hyödykkeen hinta, sitä suurempi on sen tarjottu määrä

Hintamekanismin rooli markkinataloudessa

- **Hintamekanismi** ohjaa yrityksiä tuotanto-
päätöksissä ja tuotannontekijöiden käytössä
 - Yrityksille tietoa markkinoista → mitä hyödykkeitä
kannattaa tuottaa ja kuinka paljon
 - Miten hyödykkeitä tuotetaan edullisimmin
- Markkinataloudessa kulutus- ja tuotanto-
päätöksiä ei tehdä etukäteen suunnitellusti, vaan
päätöksiä tekevät miljoonat kuluttajat ja yritykset
- Hintamekanismi ohjaa työntekijöitä hakeutumaan
niihin ammatteihin, joissa palkat ovat hyviä ja
töitä tarjolla

Kpl 6: VAPAA KILPAILU JA KILPAILUN RAJOITUKSET

Kilpailun vapaus pyritään turvaamaan lainsäädännöllä

Onko vapaasta kilpailusta hyötyä?

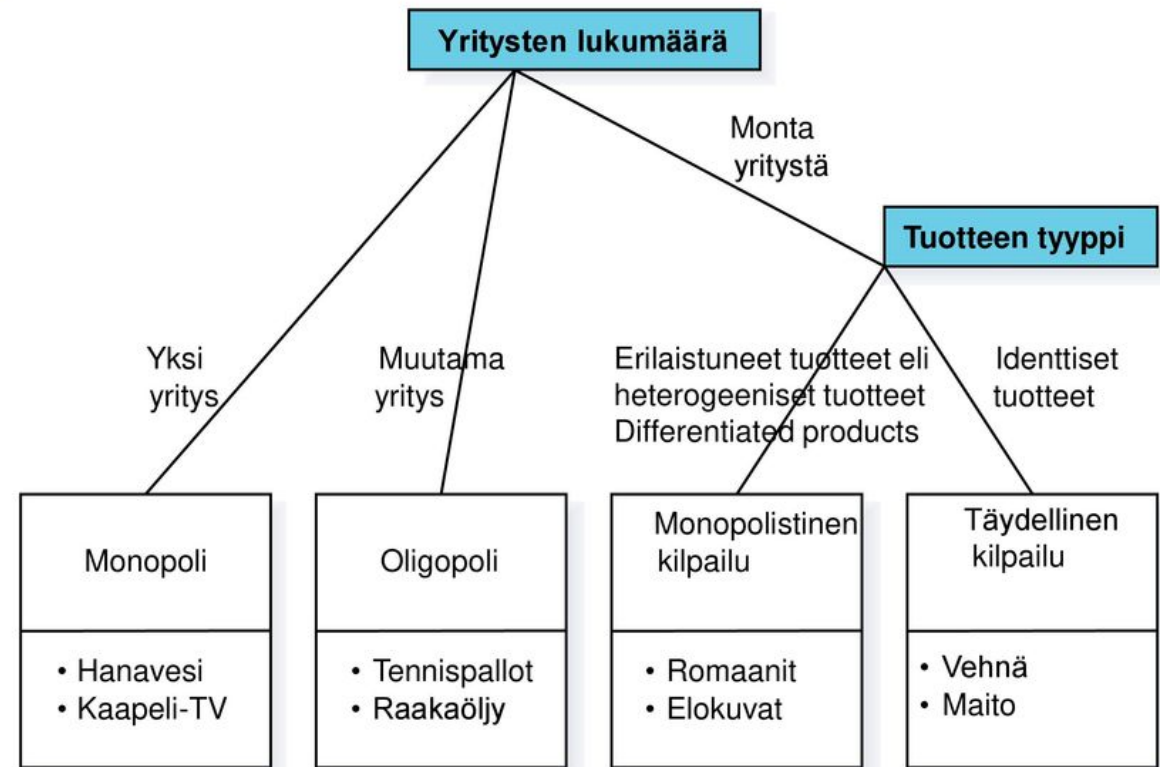
- Laskee hintoja ja ehkäisee niiden nousua
- Yritysten on pakko panostaa laatuun ja tuotekehittelyyn
- Hyödykkeiden valikoima on laajempi
- Palvelu parempaa
- Kannattamattomat yritykset karsiutuvat
- Yritysten on huomioitava ympäristö- ja eettiset näkökulmat, jos ihmiset pitävät niitä tärkeänä

- Lait koskevat yrityskauppoja ja yritysten välistä toimintaa sekä EU-tasolla että kansallisesti.
- Kielletty kilpailua rajoittava sopimus on nimeltään **kartelli**. Mitä esimerkkejä ollut julkisuudessa?
 - Sopia voidaan esim. hinnoista, markkina-alueista, tuotteista tms.
 - Pyrkimyksenä ”yhteinen monopoliin viittaava asema”.
 - **Vertikaalisena** mm. ei tukkuporras saa määrätä vähittäiskaupan hinnoista.
 - **Horizontaalisenä** esim. urakkakilpailussa ei saa sopia hintatasosta keskenään. Tai yritykset eivät saa jakaa markkina-alueita keskenään.

Kpl 6: VAPAA KILPAILU JA KILPAILUN RAJOITUKSET

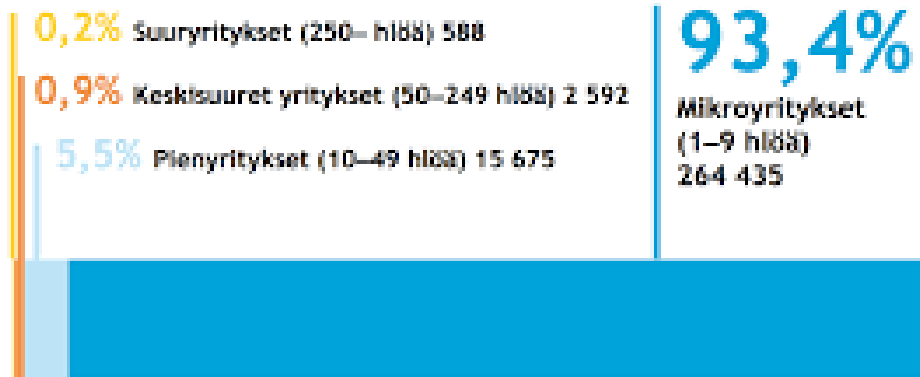
- Oligopoli on markkinamuoto, jossa markkinoilla on muutamia yrityksiä
- Monopolistinen kilpailu on markkinamuoto, jossa markkinoilla on lukuisia erilaisia tuotteita myyviä yrityksiä
 - yritykset kilpailevat samoista asiakkaista samoilla markkinoilla
 - tuotteet ovat substituuotteja
 - yleinen markkinamuoto: ravintolat, vaatteet, kirjat, elokuvat, pelit ...
 - markkinoille pääsee ja sieltä voi poistua vapaasti
- **Kartellissa** on useita yrityksiä, jotka ovat keskenään sopineet hyödykkeen hinnasta: laiton, Suomessa Kilpailuvirasto valvoo
- **Monopolissa** on yksi yritys, joka hallitsee markkinoita ja voi vaikuttaa hyödykkeen hintaan.
- Kansantalouden kannalta on **joskus järkevää hyväksyä monopoli** esim. hyödykkeen luonne (Alko), suuria investointeja vaativat (VR)

Neljä päämarkkinamuotoa

KPL 7 YRITYKSET

Yritysrakenne Suomessa

Yhteensä **283 290** yritystä, poh. lukien maa-, metsä- ja kalatalous.

Lähde: Tilastokeskus, Yrityskirjasto 2013

VOITTO
KANNATTAVUUS
MAKSUVALMIUS
VAKAVARAISUUS

Suuryritykset vs. pienet ja keskisuuret yritykset

- Toimiva kansantalous hyötyy erikokoisista yrityksistä
- *Suuryrityksillä* (yli 250 työntekijää)
 - Etuina mm.
 - kv-kilpailun ja *suhdannevaihteluiden* sietokyky
 - *skaalaetu* (*massatuotanto*)
 - suuremmat markkinointi- ja henkilöstöresurssit (näkyvyys, palkkaus)
 - hyvä maksuvalmius -> investoinnit, uusin teknologia, rahoitus halvempaa
 - Haittoina mm.
 - päätöksenteon hitaus ja toiminnan jäykkyys
 - etääntyminen yritysjohton ja tuotannon/asiakkaiden välillä
- Pk- ja pienyritysten
 - Etuina mm.
 - yksilöllisemmät hyödykkeet, asiakaslähtöisyys
 - nopea päätöksenteko ja joustavuus
 - luovuus ja innovatiivisuus
 - Haittoina mm.
 - riippuvuus suuryrityksistä (*alihankkijat*)
 - suhdanneherkkyys

Roolit kilpailutilanteessa

- **Markkinajohtaja** pyrkii säilyttämään asemansa tai kasvattamaan sitä.
 - Kuin norsu (suuri, vahva, hidasliikkeinen, kömpelö)
- **Haastaja** taas pyrkii markkinajohtajaksi.
 - Kuin terrieri (ärrhäkkä, nopea, aggressiivinen, vikkellä)
- **Jäljittelijä** tyytyy osaansa ja seurailee muita.
 - Kuin lammas (sopeutuva, vaaraton, mukava kumppani).
- **Erikoistuja** kulkee omia polkujaan, mutta voi myös haluta kasvua... Ehkä joku päivä haastajana...
 - Kuin käärme (vikkellä, huomaamaton, mutta ahdistettuna vaarallinen).

Suomen ulkomaankauppa

- Suomi on riippuvainen ulkomaankaupasta
 - puuttuu monia raaka-aineita
 - puuttuu monien hyödykkeiden valmistusta / viljelyä
- kansainvälinen työnjako (erikoistuminen) ja suhteellisen edun periaate:
 - tehdään mitä parhaiten osataan; Suomella: metsä, metalli, kemia
- luonteeltaan ulkomaankauppa on multilateraalista: viennistä saaduilla tuloilla maksetaan tuontia
 - kaupan ei tarvetta olla tasapainossa maittain kuten aikoinaan NL:n kauppa (= bilateraalikauppa)

TALOUDEN JA ULKOMAANKAUPAN TUNNUSLUKUJA

- Suomen kansantalouden pystyttävä pitkällä tähtäimellä maksamaan tuontinsa viennistä saamallaan tuloilla
 - ulkomaankaupan taseita seurattava ja pyrittävä pitämään kunnossa
- Vaihtotase = Suomen ulkomaisten tulojen ja menojen erotus
 - jos vientiä on rahassa mitaten enemmän kuin tuontia, vaihtotase on ylijäämäinen, jos päinvastoin, niin vaihtotase on alijäämäinen
 - vaihtotaseen alijäämä velkaannuttaa Suomea
 - 80-luvun alusta alkaen yli vuosikymmenen ajan raskas vaihtotaseen alijäämä (pahin vuosi 1991: - 4,5 mrd. €)
 - → Suomen valtion ulkomainen velka kasvoi yli 40 mrd. euroon
 - pakko vähentää tuontia, jotta vaje saatiin käännettyä ylijäämäksi
 - verotuksen kiristäminen → elintasoja alaspäin → tuonti alas
 - vaihtotaseen ollessa ylijäämäinen, voidaan velkoja maksaa pois
 - 90-l laman jälkeen saatiin plussalle, v.-02: +10 mrd. €

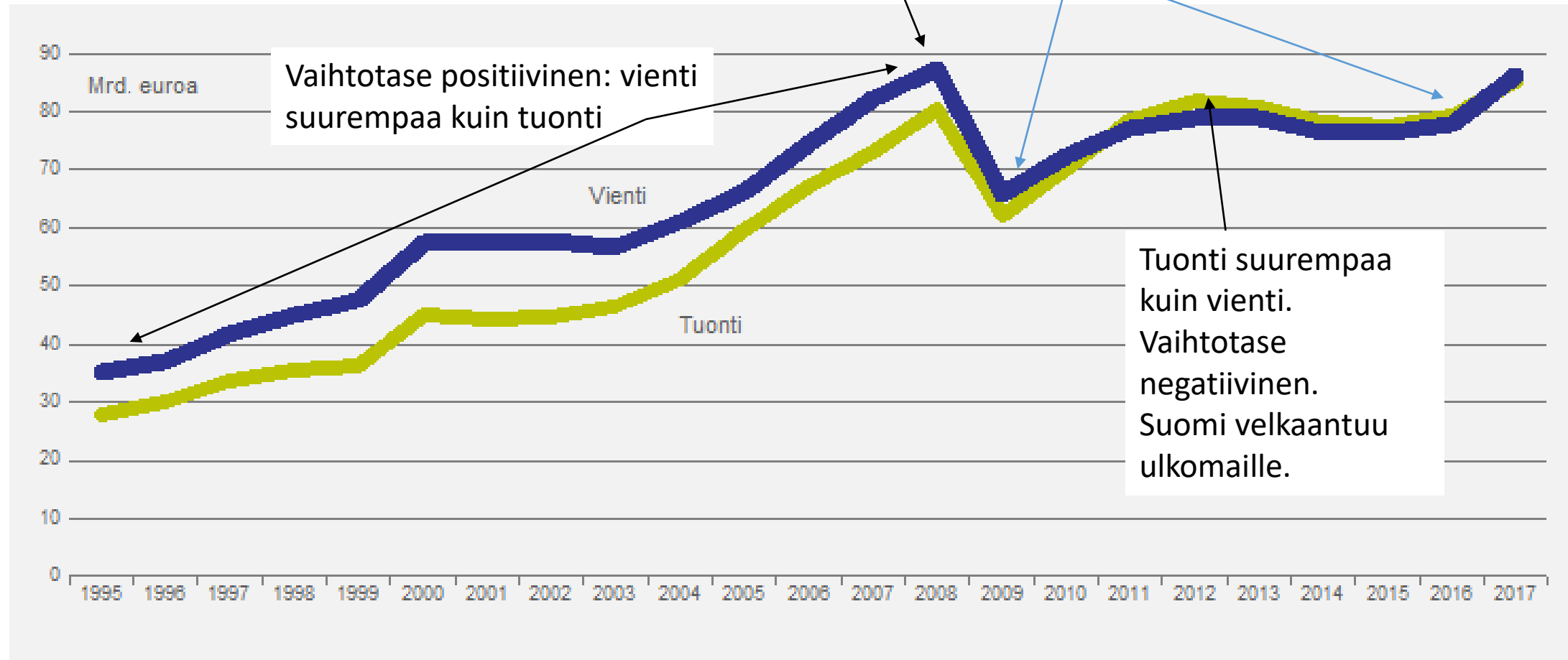
ARVIOITA ULKOMAANKAUPASTA:

- Suomen kilpailukykyä paransi 1990-l:n alun vaikeina lamavuosina:
 - 1) devalvaatio + markan kellutus
 - 2) palkankorotuksista luopuminen useaksi vuodeksi
 - 3) kilpailijoita nopeampi tuottavuuden nousu (alhaisempi lähtötaso)
 - ⇒ em. toimenpiteet pohjustivat puolentoista vuosikymmenen mittaisen noususuhdanteen Suomelle, jota Nokian nousu matkapuhelinalan ykköseksi vauhditti
- 2008/-09 lama tyrmäysisku ulkomaankaupalle: kauppataase negatiiviseksi Nokian syöksykierteen vanavedessä
 - kännykkävienti putosi 35milj. puhelimesta 5 miljoonaan / vuosi
 - lopulta Suomen viennin lippulaiva myytiin Microsoftille
- v. 2014 kauppataase yhä miinuksella: asiantuntijat huolissaan asiantilan pysyvyydestä
 - mistä uusi menestys tarina Nokian tilalle?
- Suomen talouden toipuminen oli hidasta. Vienti elpyi vasta noin kymmenen kituliaan vuoden jälkeen.

KPL 8: Ulkomaankaupalla tarkoitetaan eri maiden välillä käytävää tavaroiden ja palveluiden kauppaa.

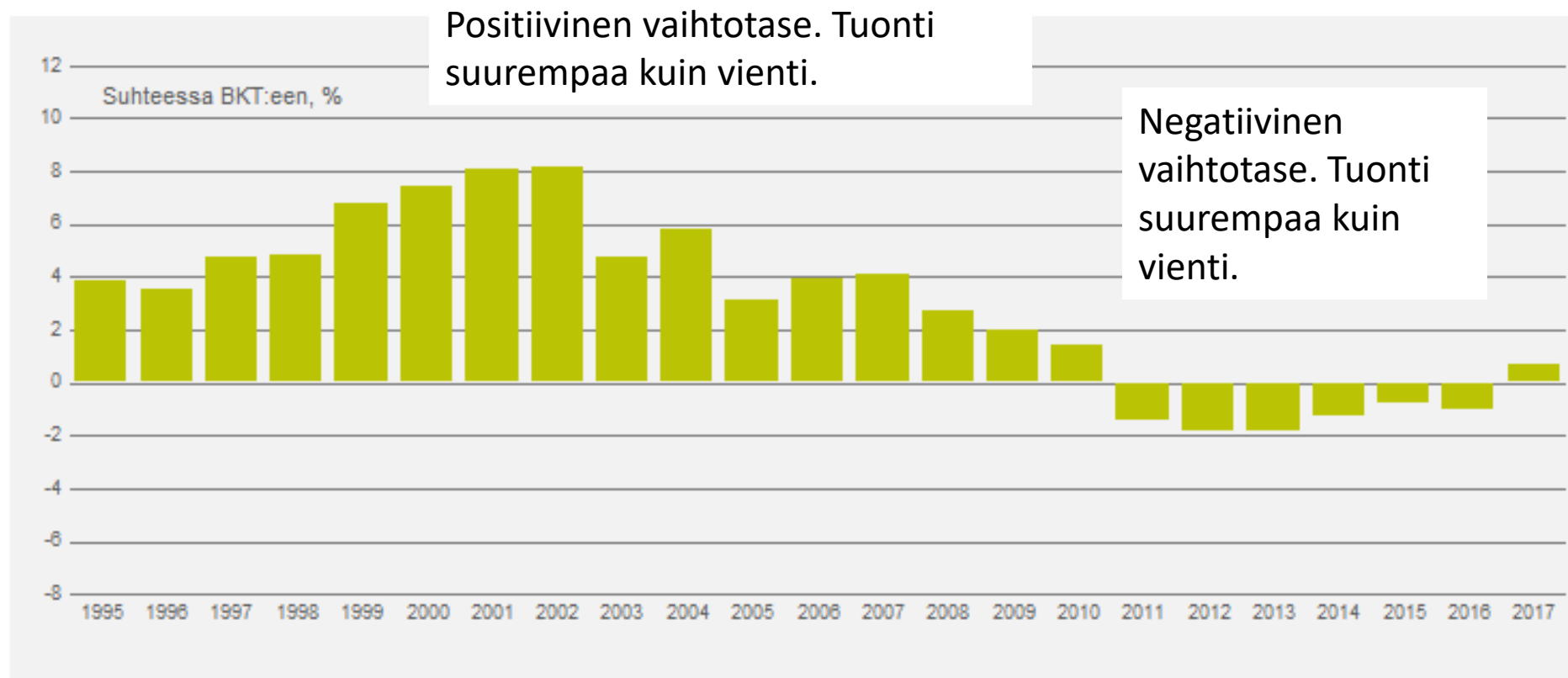
Vienti ja tuonti

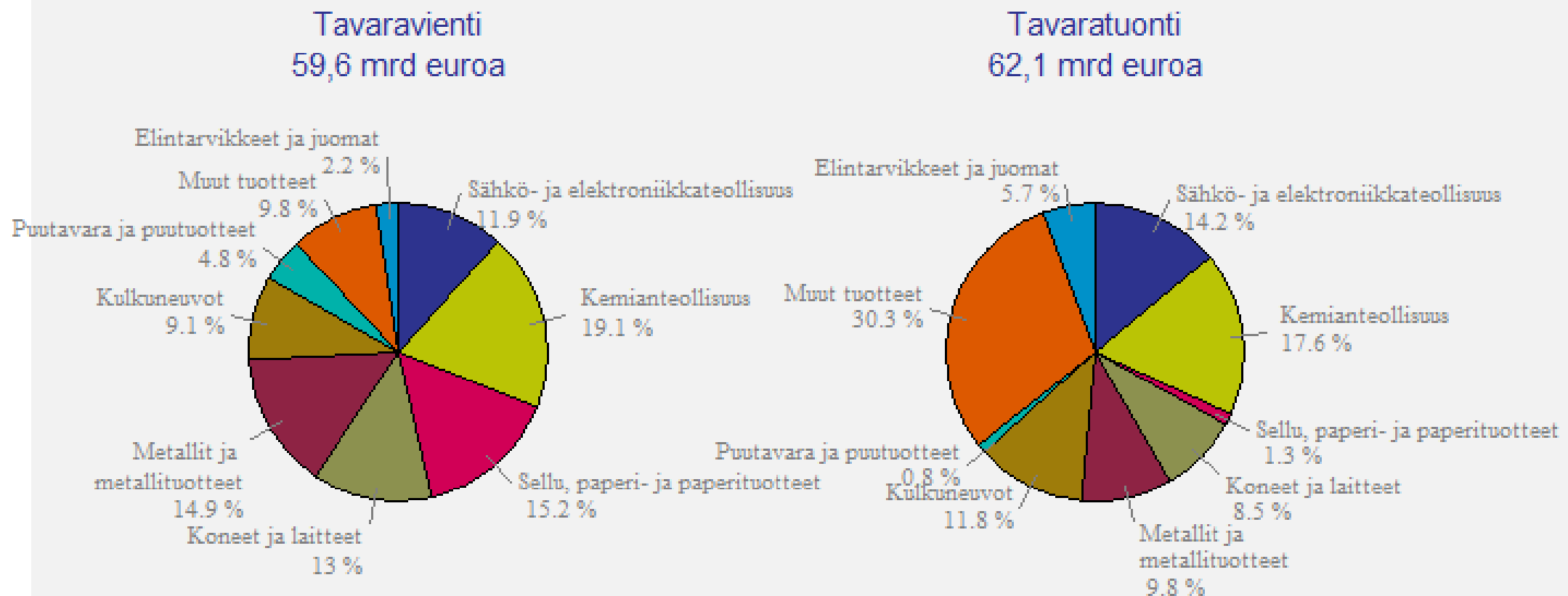
KPL 8: Ulkomaankaupalla tarkoitetaan eri maiden välillä käytävää tavaroiden ja palveluiden kauppaa.

Vaihtotase

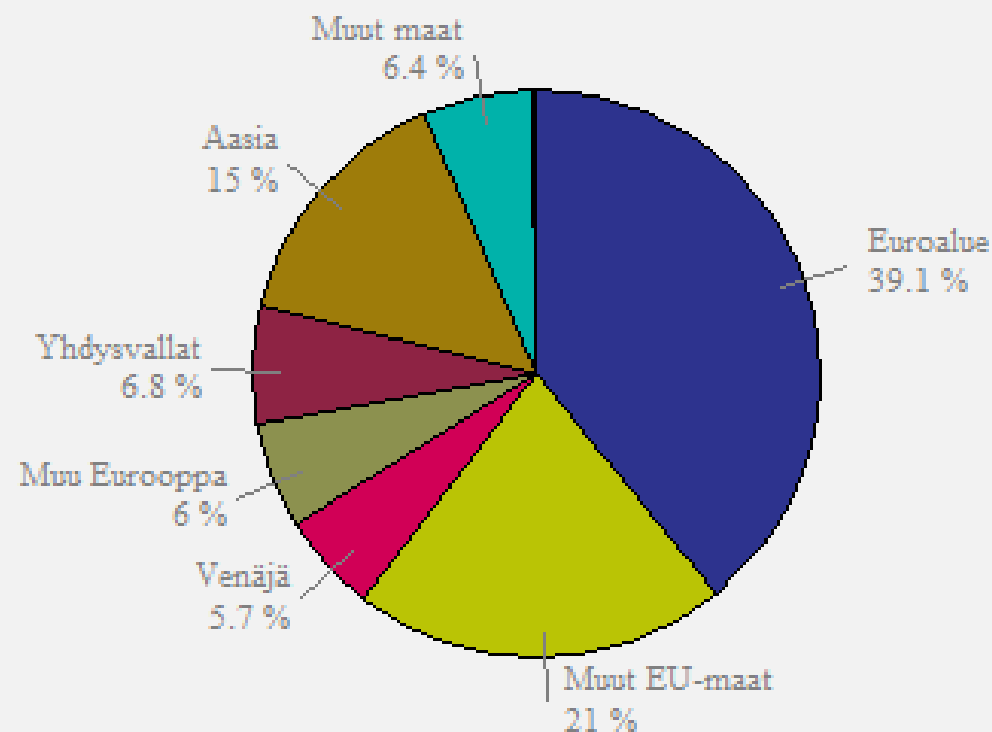
Suomen ulkomaankauppa toimialoittain 2017, %-osuudet

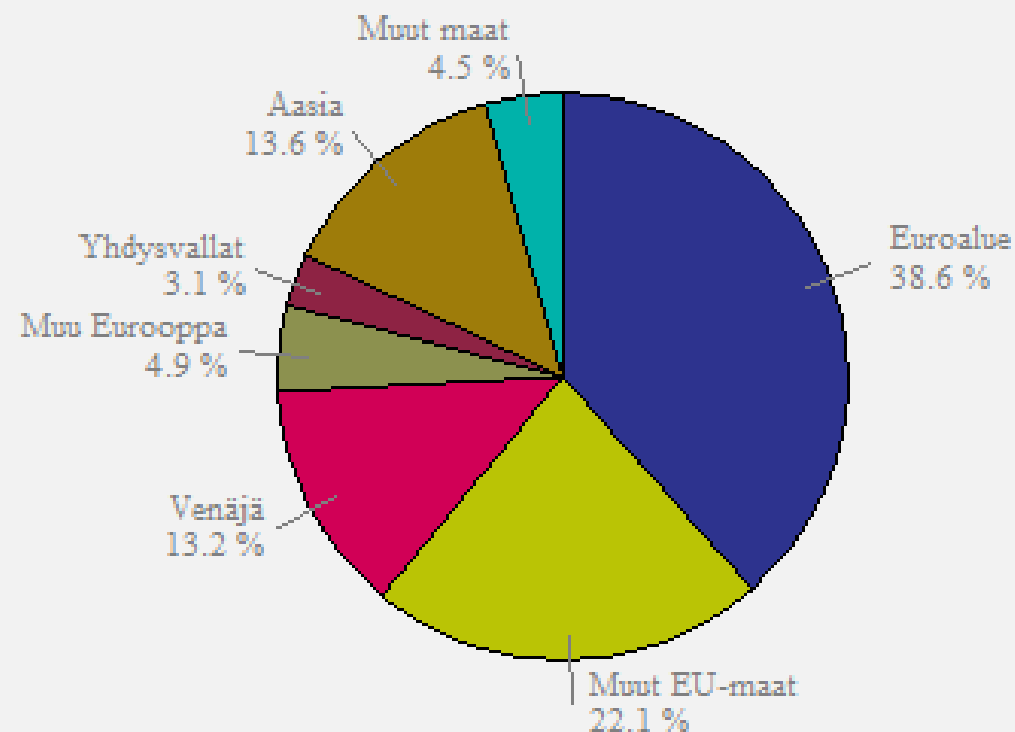
Suomen ulkomaankauppa alueittain 2017, %-osuudet

Tavaravienti, 59,6 mrd euroa

Tavaratuonti, 62,1 mrd euroa

Taseet mittaavat ulkomaankauppaa

Tavaraviennin ja tavaratuonnin arvojen välinen erotus (euroissa).

KAUPPATASE

+

Palveluviennin ja palvelutuonnin arvojen välinen erotus (euroissa).

PALVELUTASE

+

Muu rahan siirtely yli rajojen
- osingot
(=tuotannontekijäkorvaukset), EU-maksut, kehitysapu (=tulonsiirrot)
yms.

Muut taseet

=

Kumpaan suuntaan on liikkunut enemmän rahaa, Suomeen vai Suomesta pois?

VAIHTOTASE

(Maksutase koostuu vaihto-, pääoma- ja rahoitustaseesta...)

Julkinen talous

= Valtion, kuntien, kuntayhtymien ja sosiaalirahastojen (KELA, työeläkeyhtiöt) talous

Valtion talous

- Hallitus valmistelee ja eduskunta hyväksyy *budjetin*
 - Verotulot yli 80% tuloista
 - Jos menot > tulot -> Valtio velkaantuu ellei karsi menoja / lisää veroja
 - Suurin menoerä *siirtomenot* (n.70% menoista)-> Kotitalouksien *tulonsiirrot*, yritysten *tukipalkkiot*, kuntien *valtionosuudet* (lakisääteisiin palveluihin)
 - Kolmasosa kulutusmenoihin (palkat, hankinnat, ylläpito)
 - Sijoitusmenot = investoinnit esim. infrastruktuuriin

Kuntien talous

- Päävastuu julkisten lakisääteisten peruspalveluiden toteuttamisesta
 - Suurin tulonlähde (n. 50%) verotulot (*kunnallis- ja kiinteistövero*, osuus yritysten yhteisöverotuotoista)
 - *Kuntien valtionosuudet, palvelumaksut* (esim. päivähoito ja liikuntatilat) sekä *pääomatulot* (vuokratulot, korot ja osingot) niin ikään tärkeitä tulonlähteitä
 - Henkilöstömenot suurin menoerä (n. 50%)
 - Valtio tasaa kuntien välisiä tuloeroja (ns. *tasausjärjestelmä* -> valtionosuudet)
 - *Kuntayhtymät* ja julkisten liikelaitosten yksityistäminen trendinä, kuntien velkaantuminen huolena
-
- **Tehtävä: Pohdi julkisten palveluiden yksityistämisen sekä julkisten liikelaitosten myymisen hyviä ja huonoja puolia.**

VALTION TULOT

- Valtion tulot:
- 1. **verot** (tulovero, arvonlisävero, yhteisövero, pääomaverot, perintö ja lahjaverot, ajoneuvovero, autovero, valmisteverot, jätevero)
- 2. **palvelumaksut** (esim. ulosottomaksut)
- 3. **valtion yritysten ja omistusten osinko- ja korkotulot** (Fortum, Neste Oil..)
- Lisäksi valtio voi ottaa lainaa

VALTION MENOT

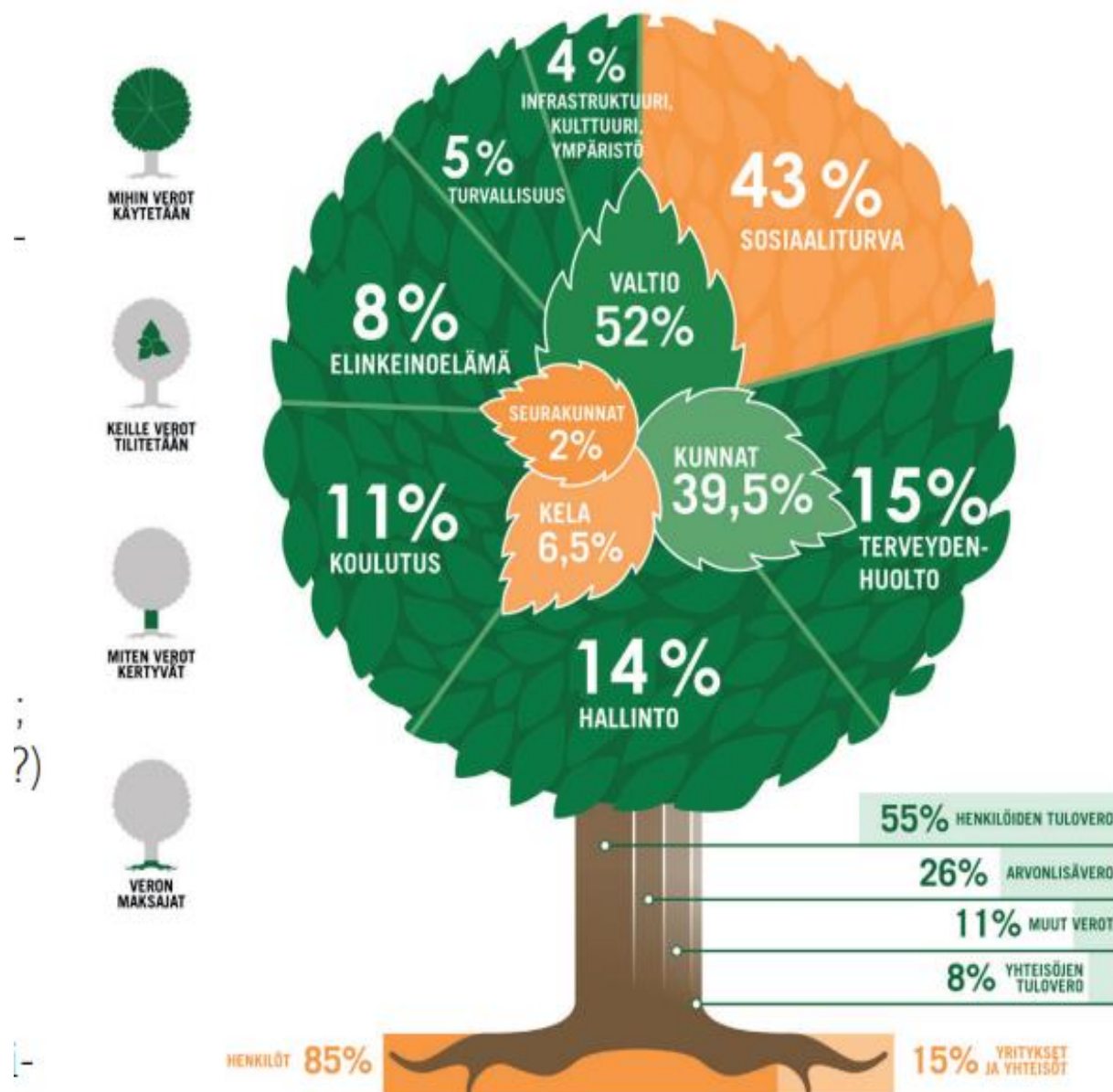
- 1. **Siirtomenot** (valtionavut kunnille, tulonsiirrot, EU-maksut, järjestötuet)
- 2. **Kulutusmenot** (palkat, kiinteistökulut, laitehankinnat, puolustushankinnat)
- 3. **Sijoitusmenot** (esim. teiden, siltojen, rautateiden rakentaminen, talojen peruskorjaus, rakentaminen)
- 4. **Korkomenot & sijoitukset**

KPL 9: JULKINEN TALOUS

Verotuksen tavoitteet, ohjaava – neutraali verotus

- fiskaaliset tavoitteet
 - Julkisen sektorin toiminnan rahoittaminen
- jakopoliittiset tavoitteet
 - Tasataan tuloeroja
 - Ansiotulojen progressiivinen verotus
 - Perintö- ja lahjaverotus
- sosiaalipoliittiset tavoitteet
 - Sosiaalietuuksien verovapaus
 - Asuntolainan verovähennys (asuntopoliittinen verotuki)
- terveystaloudelliset tavoitteet
 - Alkoholin ja tupakan verotus
- suhdannepoliittiset tavoitteet
 - Korotetut poistot, kotitalousvähennyksen väliaikainen korotus, puun myyntitulon määräaikainen osittainen verovapaus
- työllisyyspoliittiset tavoitteet
 - Kotitalousvähennys, kodin ja työpaikan välisten matkakulujen vähennysoikeus, työasuntovähennys
- elinkeinopoliittiset tavoitteet
 - Elokuvatuottajien verovapaa tuotantotuki
 - Tonnistovero
 - Metsävähennys
- ympäristöpoliittiset tavoitteet
 - Jätevero
 - Energiaverotus
 - Auto- ja ajoneuvoverotus

VEROJEN MAKSAJAT, SAAJAT JA KÄYTTÖKOhteet

<https://www.nuortenakatemia.fi/wp-content/uploads/2019/03/ohjaajanopas-12.3.19-opettajat.pdf>

Veroja on kahdenlaisia....

Välittömät verot

Suoraan palkasta tai muista tuloista

- tulovero
- kirkollisvero
- kunnallisvero
- perintö- ja lahjavero
- pääomatulovero
- varallisuusvero
- kiinteistövero

Välilliset verot

Sisältyvät palveluiden tai tuotteiden hintoihin

- arvonlisävero
- valmistevero
- auto- ja moottoripyörävero
- tullit
- ympäristöverot

VEROKIILA

TULO- TAI KANNUSTINLOUKKU

TULOVEROTUS, PÄÄOMAVEROTUS VAI KULUTUSVEROTUS?

KESTÄVYYSVAJE

JULKINEN VELKA

KUNTATALOUDEN ONGELMAT

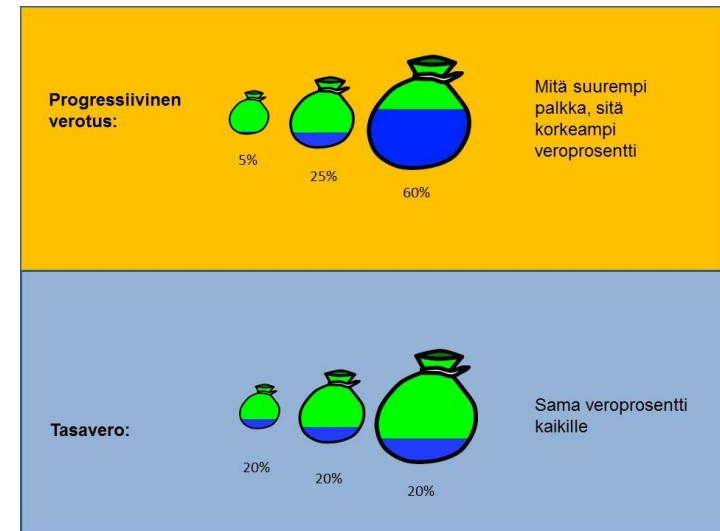
Progressiivinen - suhteellinen

- **Valtion tulovero on progressiivinen:**
 - Mitä pienempi on tulos, sitä pienempi on veroprosentti.
- **Kunnallis- ja kirkollisvero sekä sairausvakuutusmaksu ovat suhteellisia:**
 - Suhteellinen vero = veroprosentti on saman suuruinen kaikilla tuloilla
- **Pääomatulon vero on 30 % (yli 50 000 euron pääomatuloista vero on 32 %)**

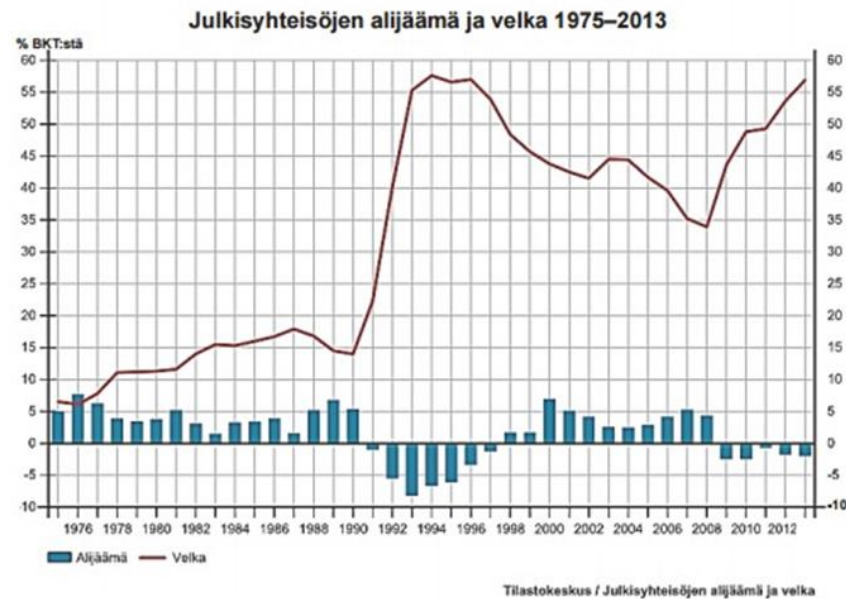
9

Verohallinto 2013

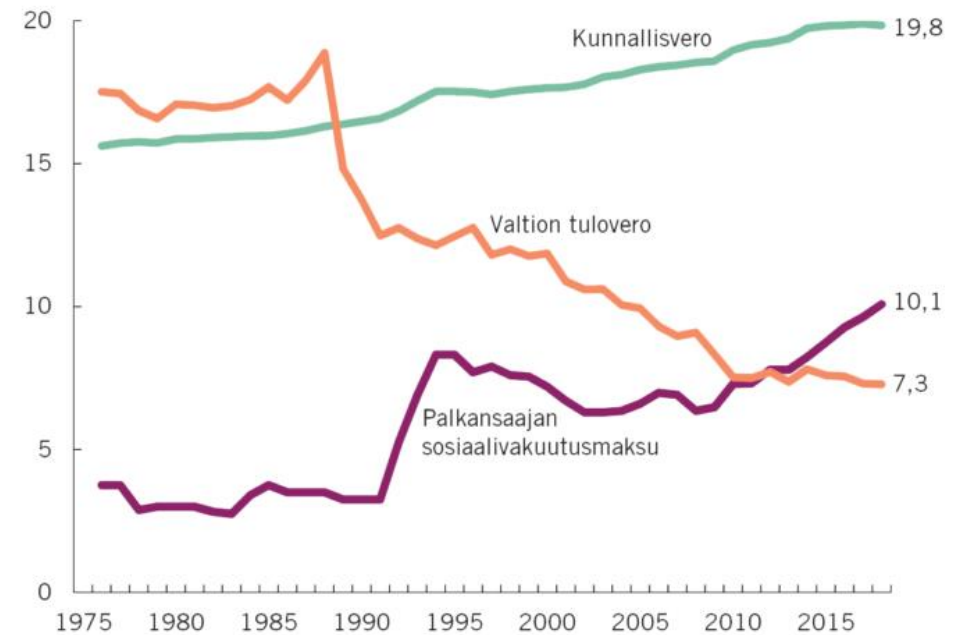

Oheinen kuvio kertoo julkisen talouden vajeesta ja velkaantumisesta 1975–2013.

- Miten julkisen talouden vaje ja velkaantuminen ovat kehittyneet kuvion osoittamana aikana?
- Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tähän kehitykseen?

Kotitalouksien tulovero- ja sosiaalivakuutusmaksukannat 1976–2018

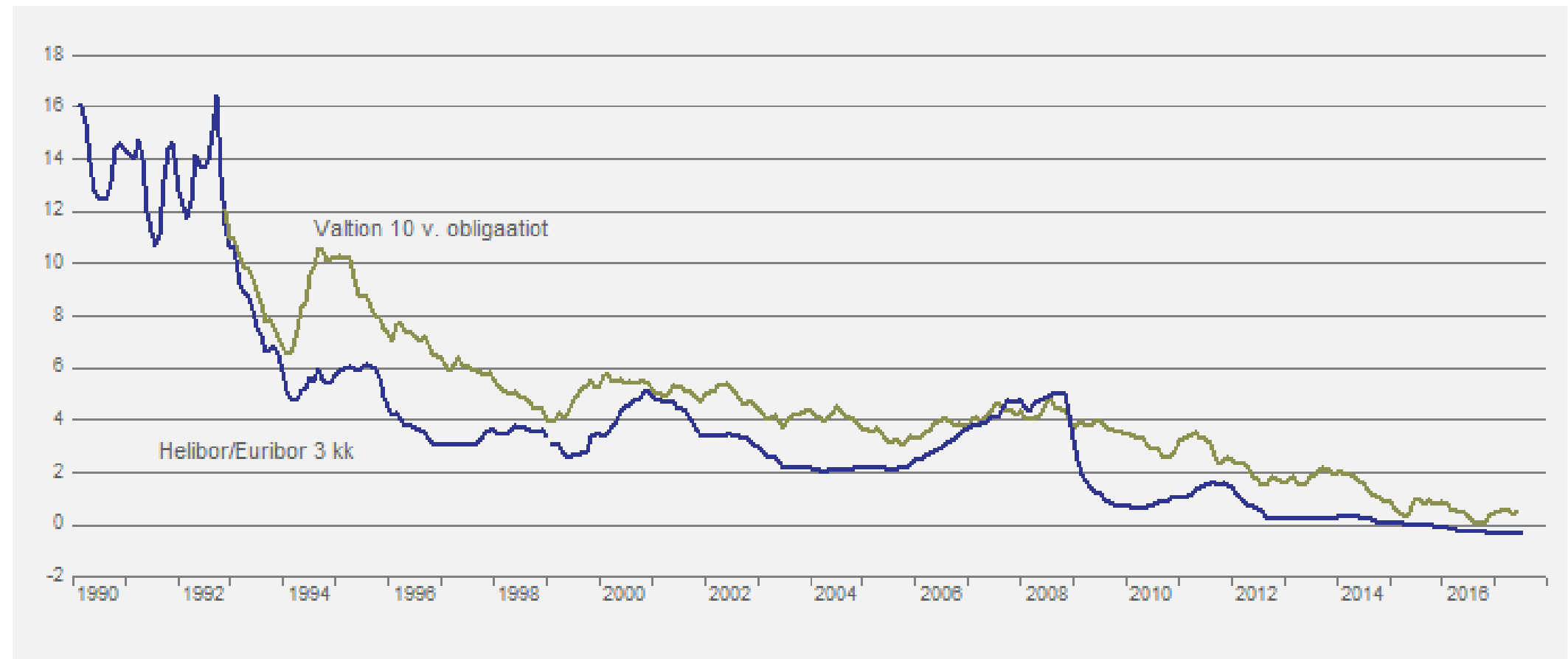

Vuosi 2018 ennakkotieto.

Harmaa talous:

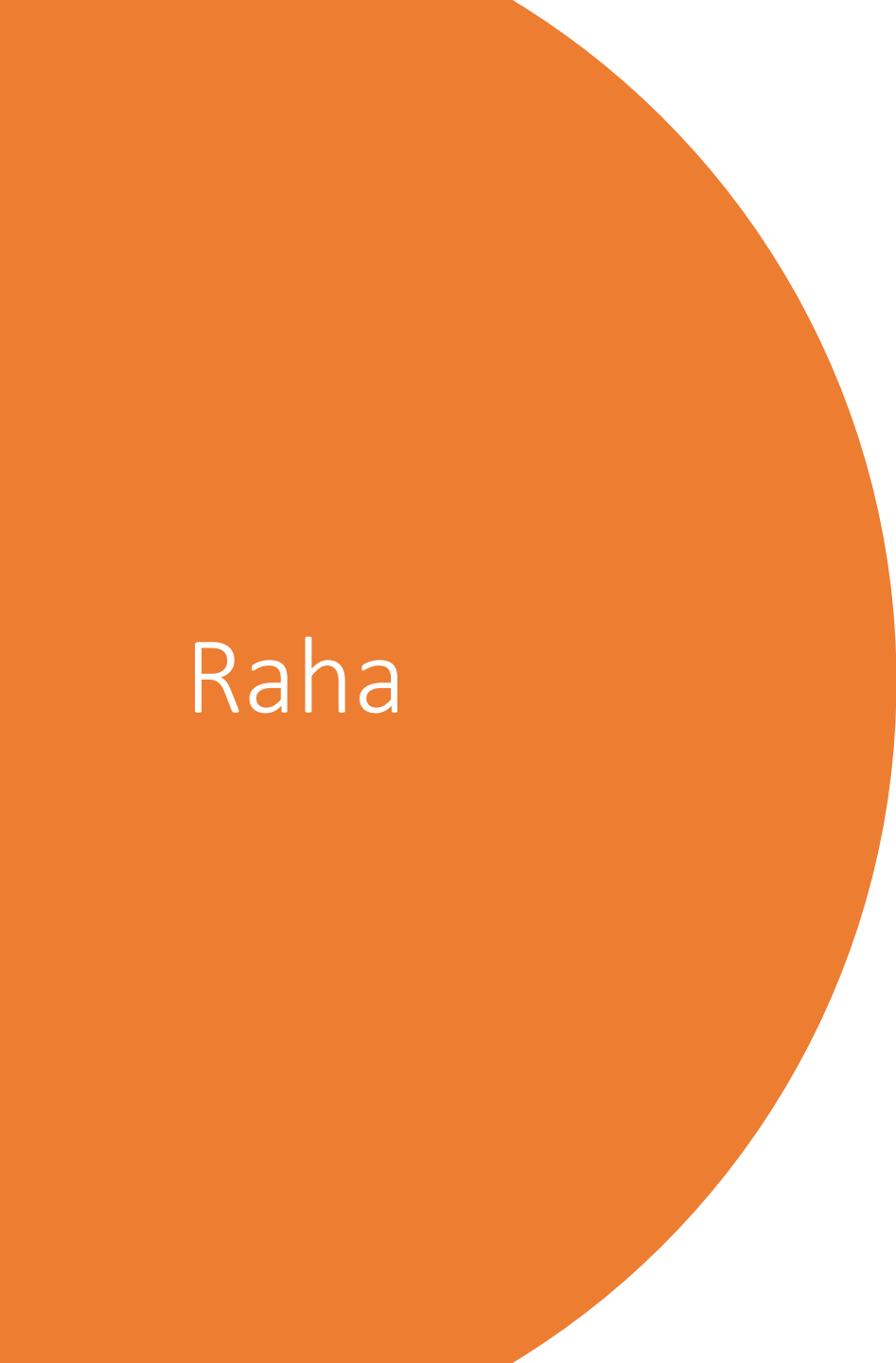
- Työ josta ei makseta veroja ja lakisääteisiä maksuja on harmaata taloutta.
 - Verot maksamatta
 - Vakuutusmaksut maksamatta (työntekijällä ei ole vakuutusturvaa)
 - Työeläkemaksut maksamatta (työeläkettä ei kerry)
 - Työntekijälle ei kerry lomaoikeutta, eikä oikeutta ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan.
 - Esim. palvelut, joista jätetään verot maksamatta. (Rakennus- ja ravintola-alalla).
- Työntekijä saattaa saada samaan aikaan työttömyysavustusta tai muuta sosiaalitukea.
 - Väärin maksetut tuet voidaan periä korkoineen takaisin.
 - Voi tulla kalliiksi pimeän työn tekijälle.
- Pohjoismaissa n.5% BKT:sta
- Valtiolta jää verotuloja saamatta -> laillisesti toimivien yritysten ja työntekijöiden verotus kiristyy.
- Vääristää kilpailua yritysten välillä.
 - Laittomasti toimivat yritykset voivat laskea hintoja, koska palkkakustannukset ovat pienemmät.
 - Laillisesti toimivien yritysten työntekijöiden voi olla vaikeampi saada palkankorotuksia, koska yritykset kärsivät alan harmaasta taloudesta.
 - Veronkierto on rangaistavaa

Lyhyet ja pitkät korot, %

The image features a top-down view of numerous white ceramic piggy banks scattered across a vibrant green surface. Each piggy bank is a stylized pig with a coin slot on its back. They are arranged in a non-uniform pattern, with some facing forward and others turned away. The lighting is bright, casting soft shadows from each piggy bank onto the green background. A semi-transparent white horizontal bar is positioned in the lower third of the image, containing the text 'Raha ja pankit' in a black, sans-serif font.

Raha ja pankit

Raha

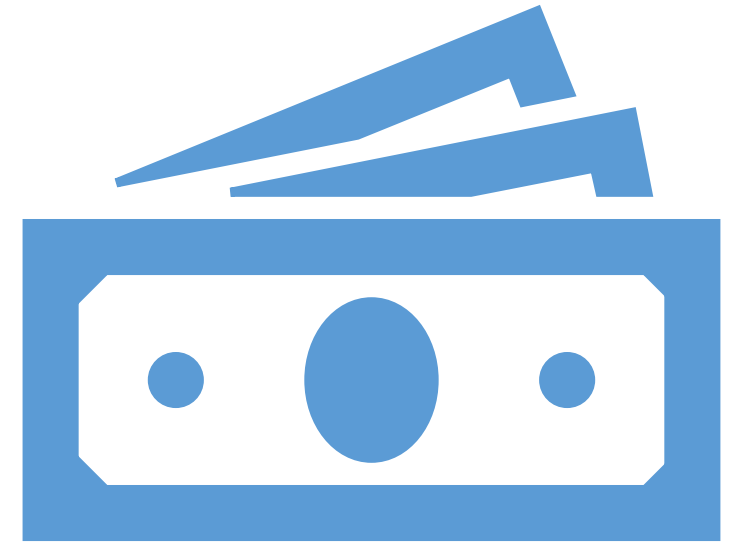
Arvon mitta

Arvon säilyttäjä

Maksuväline

Korko

- **Korko on rahan hinta** – korvaus luotosta → määräytyy rahan kysynnän ja tarjonnan mukaan
- Pankista rahaa lainattaessa määritellään korkoprosentti, kiinteä vai sidottu viitekorkoon
- Tärkeimpiä viitekorkoja ovat *euriborkorot* → *euroalueen pankkien korkotarjousten pohjalta*
- Prime-korot ovat pankkien omia viitekorkoja
- Asiakas ja pankki sopivat marginaalikorosta – tulee viitekoron lisäksi
- Esim. 12kk euribor -0,178 (10.6.2019) + pankin marginaali 1,178 = 1% (asiakkaan korko)

EKP rahapolitiikka

EKP:n rahan sääntely

Ohjauskorko:

Noususuhdanteessa lainoja kysytään – EKP nostaa ohjauskorkoa – pankkien korot nousevat – kysyntä vähenee – suhdanne hiipuu – laskusuhdanteessa käänteisesti

Avomarkkinaoperaatiot:

Noususuhdanteessa EKP myy pankeille sijoitustodistuksia ja kerää rahaa markkinoilta – pankkien lainattava raha vähenee – korot nousevat – lainojen kysyntä vähenee – suhdanne hiipuu – laskusuhdanteessa käänteisesti

Rahoitusmarkkinat

Raha liikkuu sitä tarvitseville

Jaetaan suoran ja epäsuoran rahoituksen markkinoihin:

1) Suorassa rahoituksessa lainarahaa voidaan saada esim. myymällä osakkeita, joukkovelkakirjoja tai muita arvopapereita.

2) Epäsuorassa rahoituksessa pankit ja muut rahoituslaitokset välittävät säästöjä eteenpäin. (etuna asiantuntemus)

Suora rahoitus:

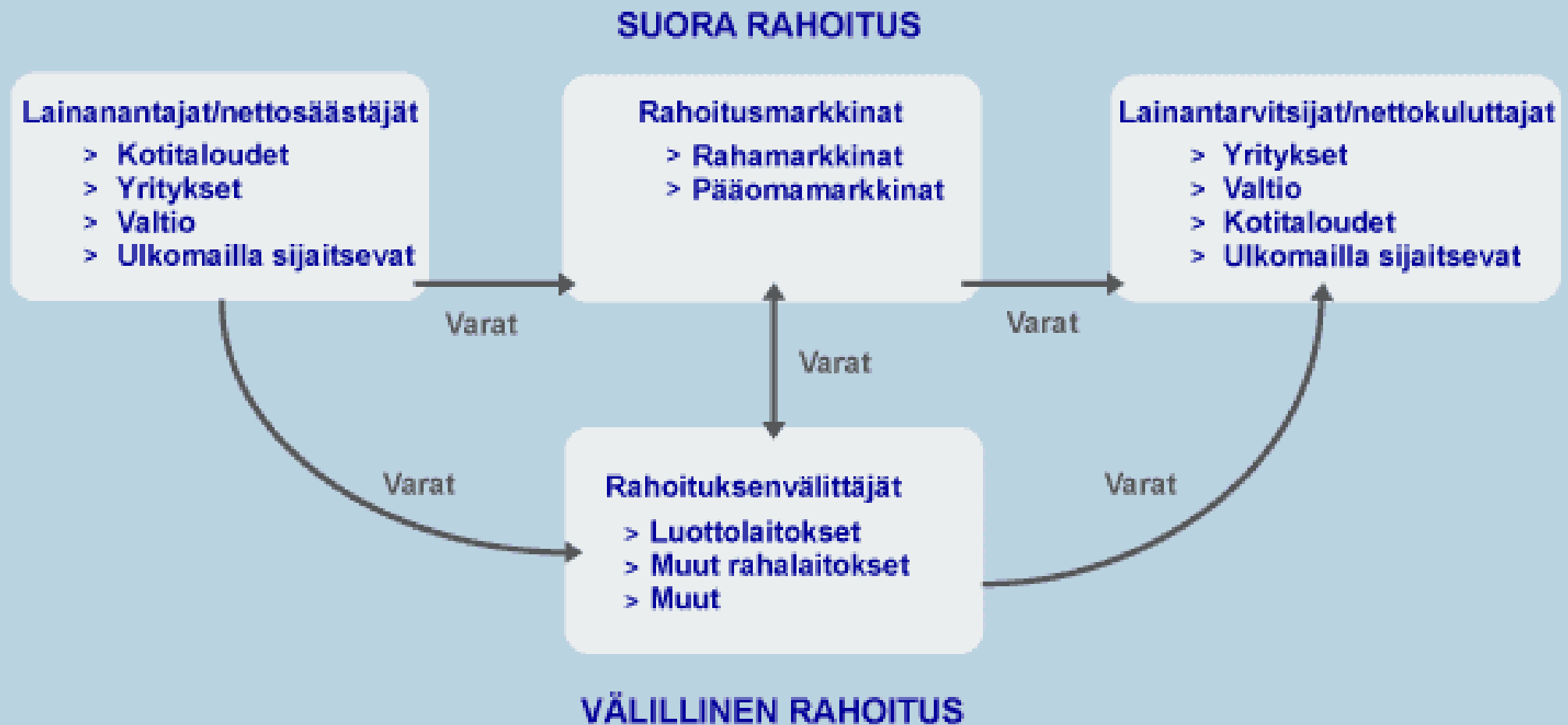
- Jakaantuu raha- ja pääomamarkkinoihin
- Rahamarkkinat: Ns. lyhyen rahan markkinat – velkakirjat, joiden erääntymisaika alle vuosi, summat suuria (miljoonia), toimijoita esim. pankit, julkisyhteisöt, yritykset
- Pääomamarkkinat: Summat suuria (satoja miljoonia), yleensä valtiot ja suuryritykset, jakaantuu oman ja vieraan pääoman markkinoihin
- Oma pääoma, esim. osakeanti
- Vieras pääoma, pankkilainat ja joukkovelkakirjat (2-10v.)

Pankit

- Pankki = rahaliikenteeseen keskittynyt yritys
- Tehtäviä
 - Päivittäiset maksuliikennepalvelut
 - Ottolainaus
 - Antolainaus
 - Sijoitus- ja varallisuudenhoitopalvelut
 - Valuuttakauppa
 - Notariaattipalvelut
 - Lainhuudatus, kiinnitykset, perunkirjoitus, pesänselvitys

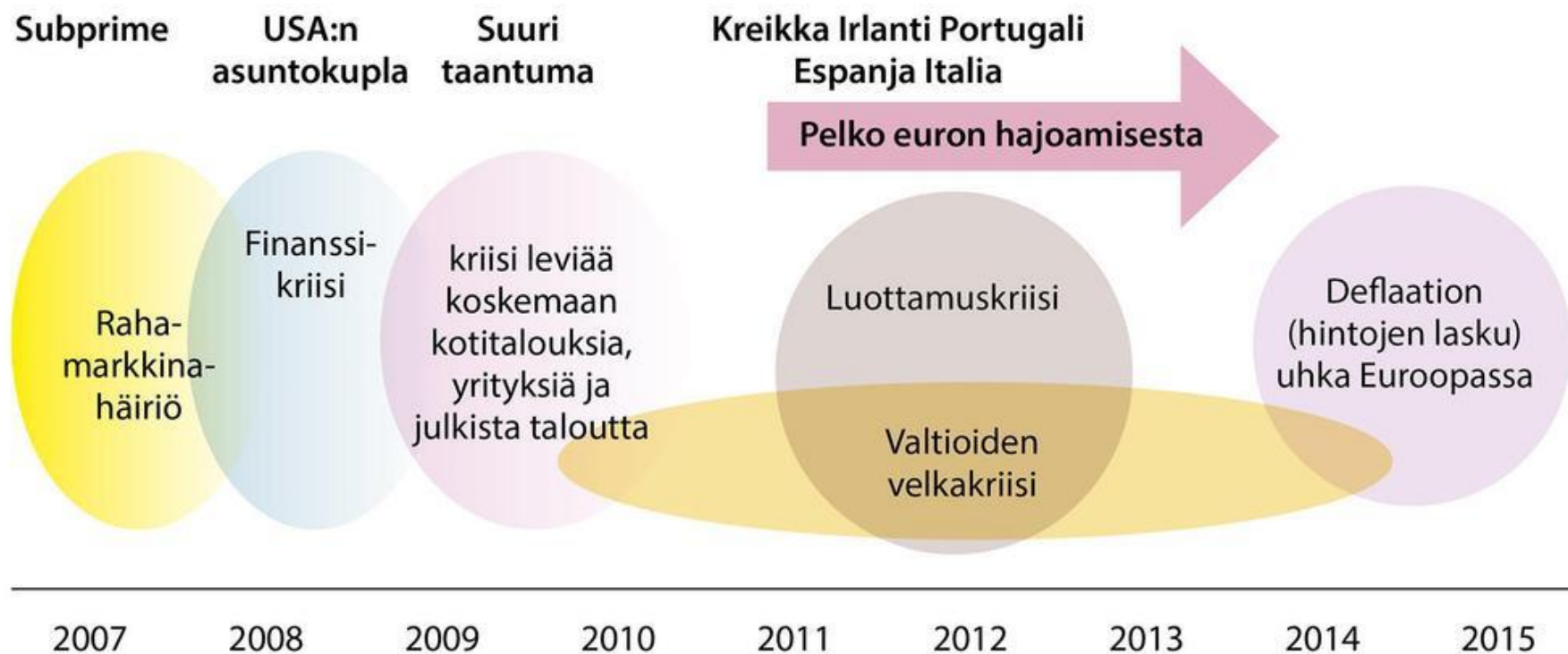
Rahoitusjärjestelmän toiminta

Pankkikriisi, finanssikriisi ja eurokriisi

Tutki kpl 14-15

TALOUSKRIISIN VAIHEET

Kreikan joukkovelkakirjojen pitkäaikaiset korot (%)

→ Taloudelliset tapahtumat

→ Talouden sopeutusohjelmat

→ Poliittiset tapahtumat

Rahoitusmarkkinoiden kriisit: eurokriisi

2008 Yhdysvalloissa levinneen finanssikriisin seurauksena oli euromaiden nopea velkaantuminen

Monet euromaat velkaantuivat yrittäessään pelastaa pankkejaan ja niitä on jouduttu tukemaan: Irlanti, Espanja, Portugali (pahiten velkaantuneena Kreikka)

Euroopassa eletty yli varojen koko 2000-luku

Kreikalle tukipaketteja (IMF, EU:n komissio, EKP valvoivat Kreikan taloutta)

EU-maat jakaantuneet 4 eri ryhmään: velkaantuneet Välimeren maat, vauraat Keski-Euroopan maat ja Suomi, EMU:n ulkopuolella olevat maat (esim. Ruotsi, Tanska) ja köyhät Itäisen Euroopan jäsenmaat

Miksi sijoitetaan?

- Sijoittajan näkökulmasta:
 - Tulevat tuotot (osingot, osakkeen arvon nousu)
 - Äänivalta yhtiössä (yhtiökokouksessa osakkailla äänioikeus omistusten suhteessa)
 - Toisaalta riskinä osakkeen arvon lasku tai jopa konkurssi
- Yrittäjän näkökulma:
 - Saa sijoittajilta pääomaa investointeihin
 - Jakaa yrittämiseen liittyvää taloudellista riskiä sijoittajien kanssa

Milloin kannattaa sijoittaa???

- Periaate: Osta halvalla ja myy kalliilla
- Pitkällä aikavälillä sijoitus on kannattava, jos:
 - Myynti- yms. palkkiot huomioon ottan tuotto on enemmän kuin talletuskorkotas + *riskipremio eli korot + n. 5%*
 - Lyhyellä aikavälillä: Etsi osake, joka on aliarvostettu, eli kurssi on sukeltanut enemmän kuin tarpeen.
 - Paras ostohetki on laskun jälkeen alkava nousu
 - Myynti nousun lopussa, ensimmäisten huonojen uutisten jälkeen kannattaa myydä nopeasti
 - Tarkkaile barometreja! (Kuluttajien luottamus, yrittäjien luottamus, yrittäjien investointihalukkuus)

Sijoittaminen ja pörssi:

- Mikä on osake?
- V. Omistususuus osakeyhtiöstä
- Osakesijoittamisen juuret myöhäiskeskiajan laivanvarustamisessa
- Ilman sijoittamista ja pörssitoimintaa yritysten toiminta ja rahoittaminen olisi todella paljon vaikeampaa

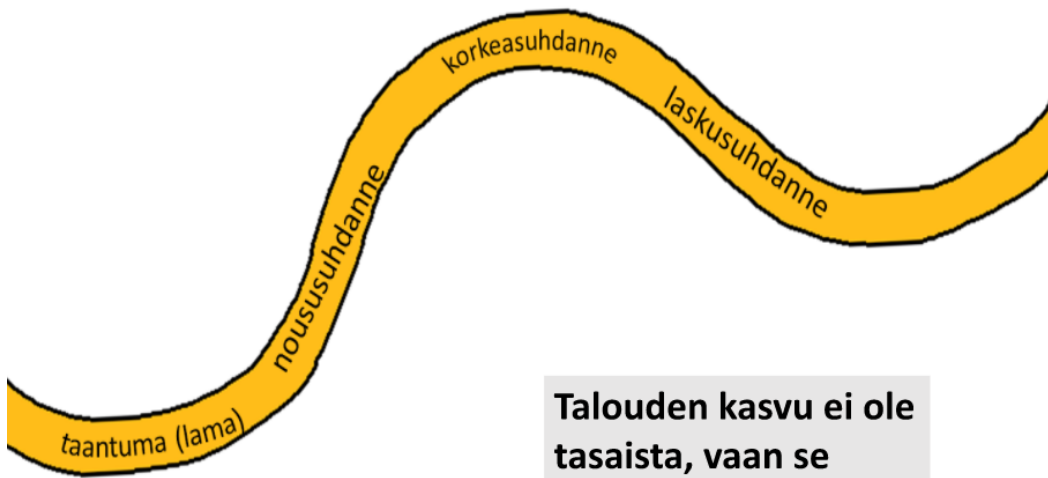
Sijoittamiskohteiden vertailua:

Kohde	Yleistä	Plussat	Miinukset
Kiinteistöt	Perinteisesti vakaa tuotto ja inflaatio suoja. Tuotto: asunnon arvonnousu ja/tai vuokratuotto.	Oikeaan aikaan ostettu kiinteistö, hyvällä sijainnilla ja hyvä neuvottelutaito voivat tuoda hyvän tuoton. Sijoitusasuntoa varten voi saada pankkilainaa varsin helposti. Asunnon arvonnousu ja sen lisääminen remonteilla. Suoja inflaatiota vastaan.	Hintariski (arvo voi laskea) Vaatii hallinnointia ja huoltoa. Lainaan liittyvä korkoriski. Odottamattomat remontit ja kulut. Vuokrasuhteisiin liittyvät riskit. Pitkäaikainen sijoitus: ei likvidi.

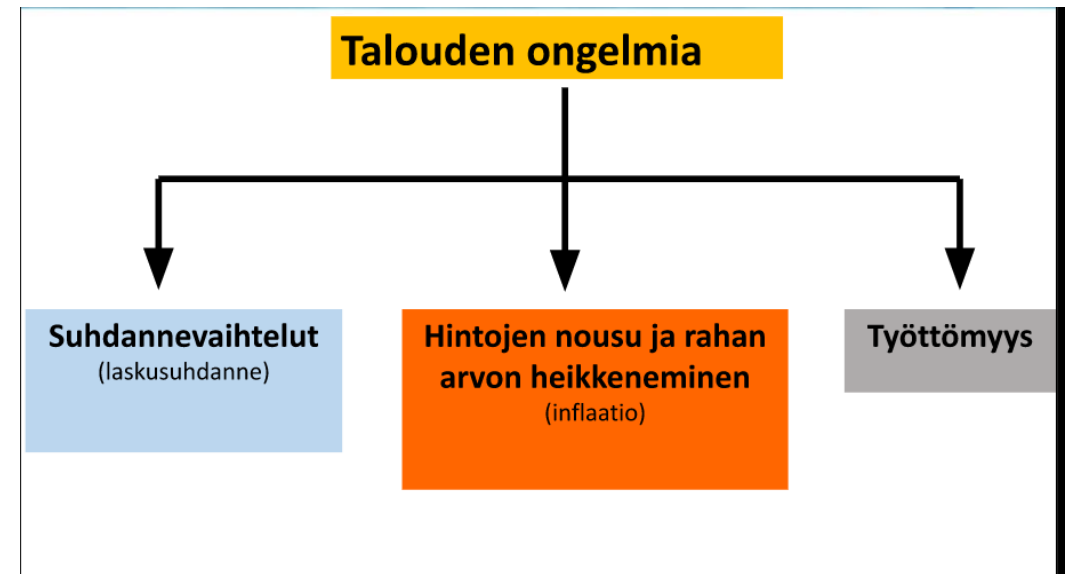
Kohde	Yleistä	Plussat	Miinukset
Metsä	Riski pieni: metsätuhot, puun hinnan lasku. Pitkäaikainen sijoituskohde. Tuotto: puun kasvu. Vakaa ja turvallinen. Puun hinta: kysyntä-tarjonta sekä tuotantoprosessin kulut vaikuttavat.	Metsänhoitotyöt: fyysinen ja henkinen hyvinvointi. -Harvennushakkuut -Päätehakkuut Oma metsä on arvo! Tasainen tuotto.	Pitkäjänteisyys ja sitoutuminen. Ei likvidi Vaatii osaamista ja työtä
Osakkeet	Arvoon vaikuttavat yhtiön menestys, ennusteet, yritysten johto ja kriisit. Tuotto: myyntivoitto, osingot. Kotimaiset ja ulkomaiset yhtiöt kohteina.	Suuri tuotto mahdollista. Hajauttaminen pienentää riskiä. Isojen yhtiöiden osake on vakaampi, osingonmaksukyky parempi.	Riskit voivat olla suuria. Arvonvaihtelu voi olla suurta. Pienissä yrityksissä isommat riskit, suuremmat tuotot.

Kohde	Yleistä	Plussat	Miinukset
Rahasto	Rahastoja -korkorahastot (matala riski) -yhdistelmärahastot -osakerahastot (riskipitoisin) Rahasto sijoittaa sääntöjensä mukaisiin kohteisiin: hajautus automaattisesti. Aktiiviset – passiiviset rahastot.	Sijoituskohteiden valinta ammattilaisilla. Helppoa seurata, ei vaadi aktiivisia toimia. Sijoitusriski pienempi kuin osakkeissa. Likvidi	Maltillisempi tuotto. Rahaston arvon romahdus (esim. Venäjä rahastot 2022) Inflaation vaikutus Kustannuksia seurattava ja vertailtava tarkasti.
Joukkovelkakirjalainat	Tuotto: korot (korot vuosittain, pääoma eräpäivänä)		Inflaatio Voiko realisoida kesken määräajan?
Taide ja esineet	Taulut, veistokset, arvoesineet, design, vintage, second hand. Arvo perustuu: kysyntään-tarjontaan.	Asiantuntemus voi tuoda hyviä tuottoja ja esteettisiä ym. elämyksiä.	Riskin suuruus riippuu kohteesta.
Jalometallit esim. kulta	Arvo vaihtelee	Melko riskitön Turvasatama	
Autot, kulkuneuvot	Tyypillinen reaalisijoitus Käyttöarvo	Käyttöarvo suuri. Mahdollinen myyntituotto.	Arvonalenema. Remontit, korjaukset.

KPL 18-23 TALOUDEN HÄIRIÖT JA NIIDEN KORJAAMINEN

Talouden kasvu ei ole tasaista, vaan se koostuu suhdanteista.

1. Korkeasuhdanne : mitä tapahtuu?

- bkt kasvaa
- vienti vilkasta
- yrityksillä tilauksia
- työttömyys matala
- palkat nousevat
- hinnat nousevat

4. Noususuhdanne: mitä tapahtuu?

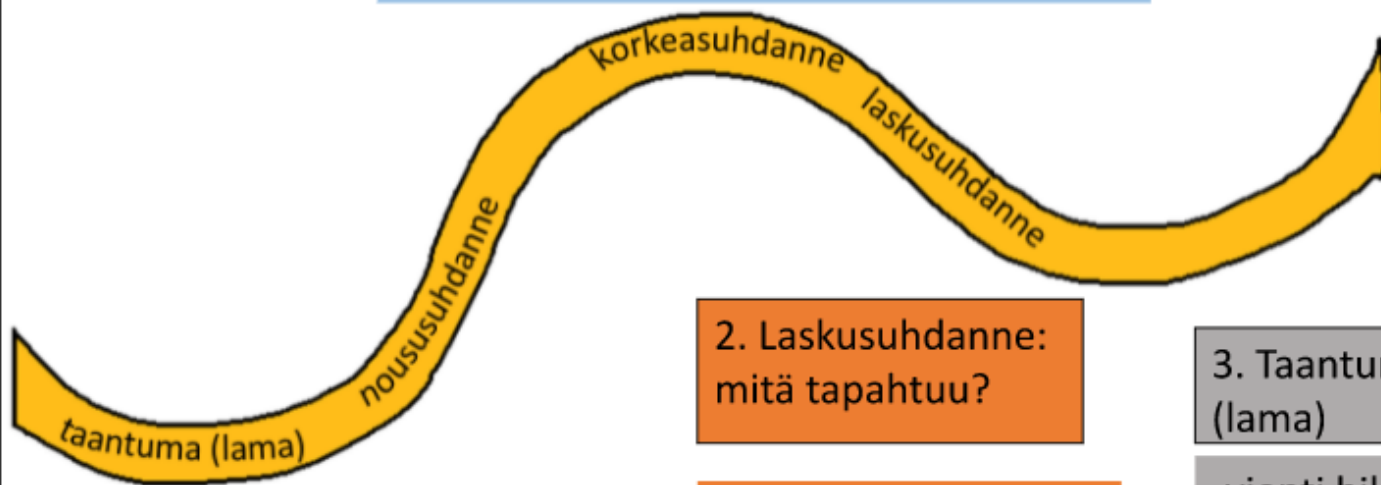
- koska hinnat ovat laskeneet, vienti alkaa lisääntymään
- työttömyys alkaa vähenemään

2. Laskusuhdanne: mitä tapahtuu?

- hinnat ovat korkeita, joten vienti alkaa vähenemään
- työttömyys alkaa lisääntymään

3. Taantuma (lama)

- vienti hiljentynyt
- yritykset vähentävät tuotantoa
- työttömyys
- hinnat matalalla

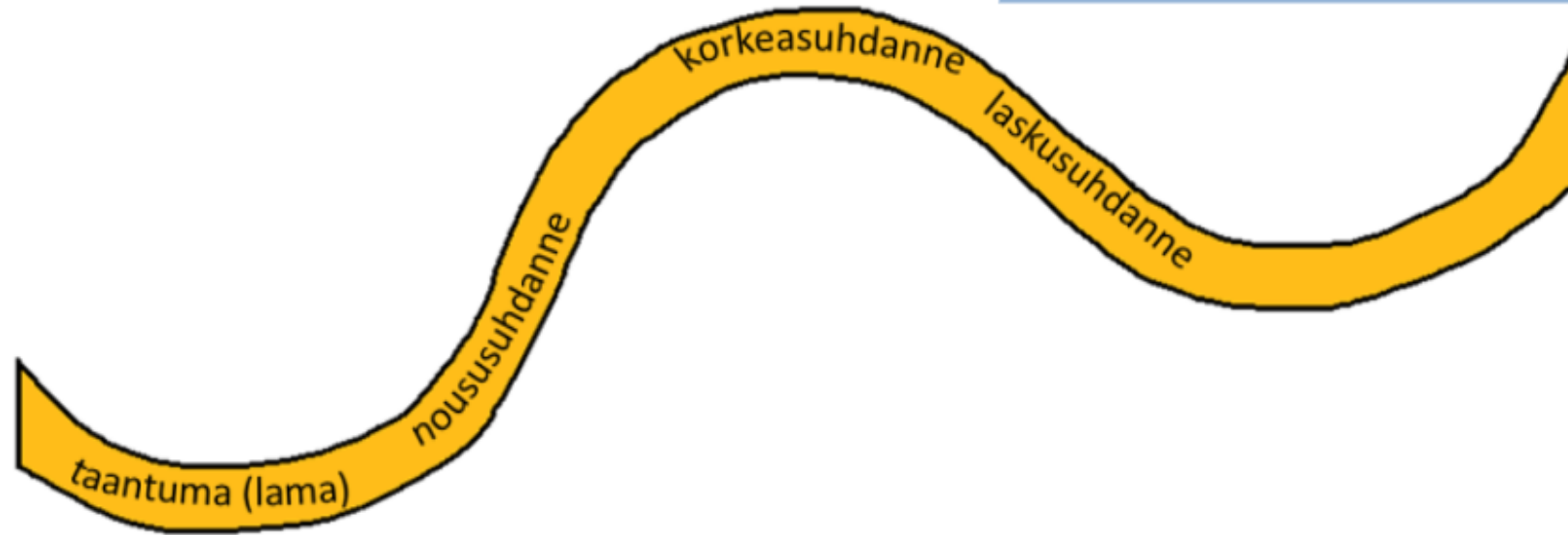

Suhdannepolitiikk

a

Otetaan rahaa pois
kansantaloudesta

- Rajoitetaan kulutusta nostamalla veroja
- Säästetään rahaa rahastoihin
- vähennetään investointeja (esim rakennushankkeita)
- Euroopan keskuspankki (EKP) nostaa korkoja

Lisätään rahaa
kansantalouteen

Lasketaan veroja
Laitetaan rahastojen rahaa liikkeelle
Lisätään investointeja (rakennushankkeet jne.)
Euroopan keskuspankki laskee korkoja

Inflaation muodot

- Kysyntäinflaatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa hinnat nousevat kasvaneen kysynnän vuoksi. Hinnat nousevat varmasti jos tuotteen kysyntä on suurempi kuin tarjonta
- Kustannusinflaatio on että tuotteen valmistuksesta tulee aikaisempaa kalliimpaa. Yleinen syy kysyntäinflaatioon on kallistuvat raaka-aineet. Kohoavat palkat aiheuttavat osaltaan kustannusinflaatiota.
- Hintoja nostaa myös odotusinflaatio. Jos ihmiset arvelevat jonkin tuotteen hinnan nousevan tulevaisuudessa, sen kysyntä kasvaa, mikä aiheuttaa odotusinflaatiota.
- Monetaarisella inflaatiolla tarkoitetaan, että rahaa on kansantaloudessa enemmän kuin myynnissä olevia hyödykkeitä-> hinnat nousevat
- Kysyntä- ja kustannus inflaatio vaikuttavat noususuhdanteeseen yleensä yhtä aikaa.

Inflaation kielteiset vaikutukset

- Hintojen nopea kohoaminen, johtaa noususuhdanteen päättymiseen
- Jos tuotteen hinta nousee, sen kysyntä laskee
- Inflaatio heikentää siis kokonaiskysyntää
- Jos jonkin maan hinnat nousevat nopeammin kuin kilpailijamaiden, hiipuu sen tuottamien tuotteiden kysyntä ulkomailla
- Jos inflaatio kiihtyy, myös korot nousevat

Kustannusinflaatio

Hinnat nousevat jos raaka-aineiden tai työn hinta nousee. Johtaa rahan arvon heikkenemiseen.

Kysyntäinflaatio

o

Hinnat nousevat jos tuotteilla on enemmän kysyntää kuin tarjontaa. Johtaa rahan arvon heikkenemiseen.

INFLAATIO DEFLAATIO

LAINAT

-

+

PALKAT

+

-

TUOTTEET

+

-

OSAKKEET

+

-

TALLETUKSET

-

+

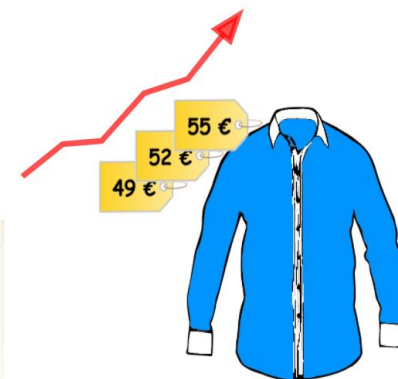
VELKAKIRJAT

-

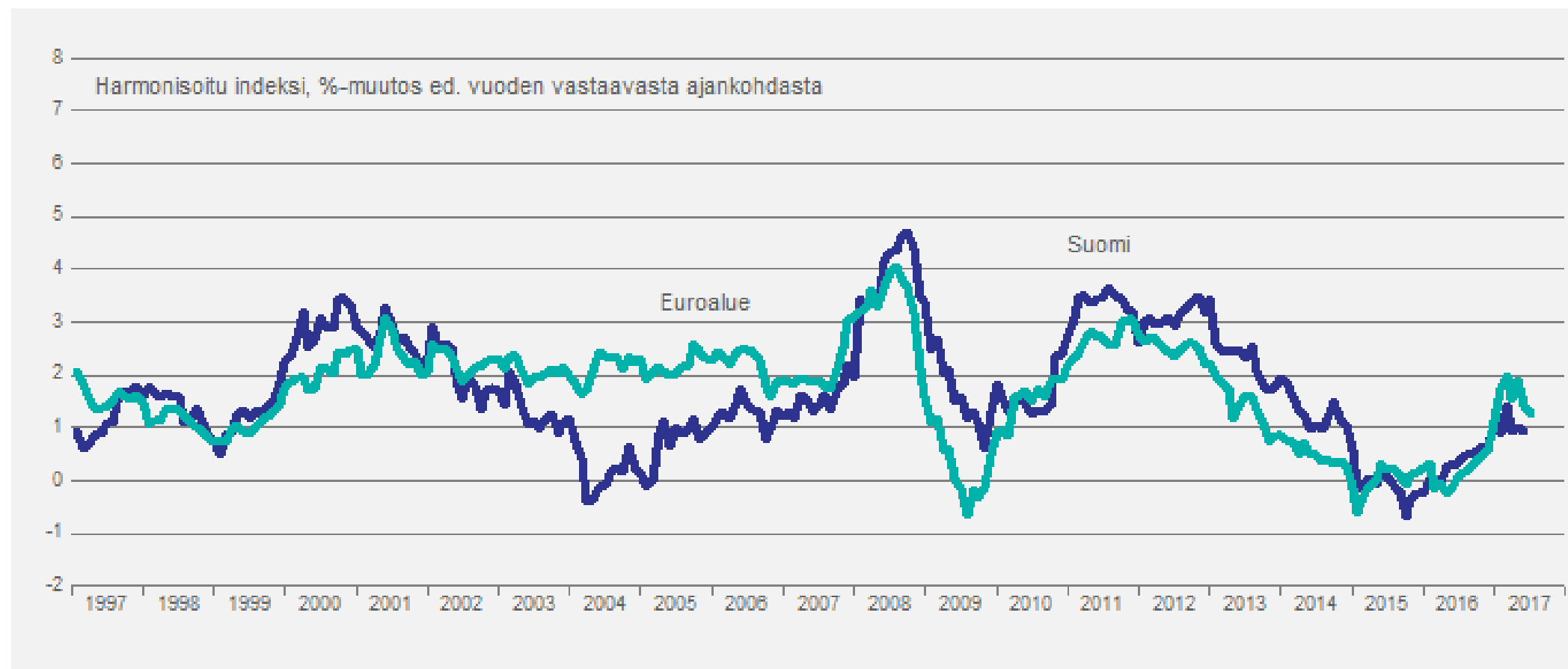
+

Inflaatio

Hinnat nousevat
Rahan arvo laskee

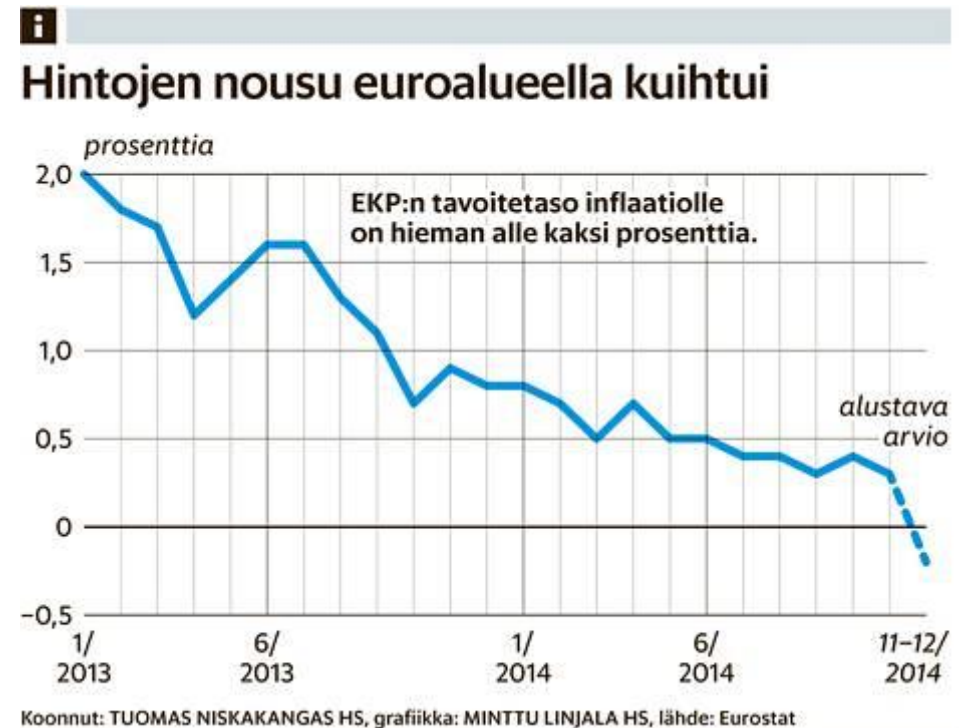
Kuluttajahinnat

Deflaatio on "rahan arvon nousua".

Deflaatiota pidetään yleisesti huonona asiana, sillä se vähentää kulutusta ja investointeja.

- Deflaatio on harvinainen ilmiö nykyaikana kasvavissa talouksissa ja sitä esiintyy useammin laman aikana eli kun talous pienentyy. Deflaatio on taloudessa negatiivinen ilmiö, ongelma, ja siitä pyritään eroon tai se pyritään estämään laskemalla liikkeelle huomattavia määriä rahaa.

Hintojen laskusta voi seurata piristysruiske tai kurjistava kierre

Hyvä deflaatio

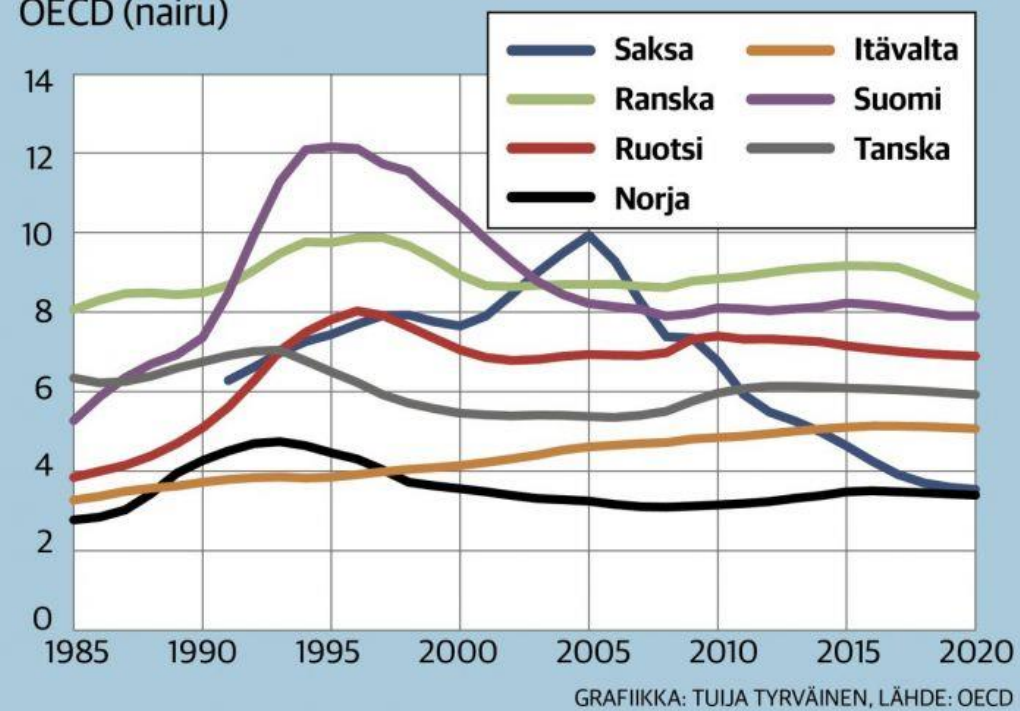

Huono deflaatio

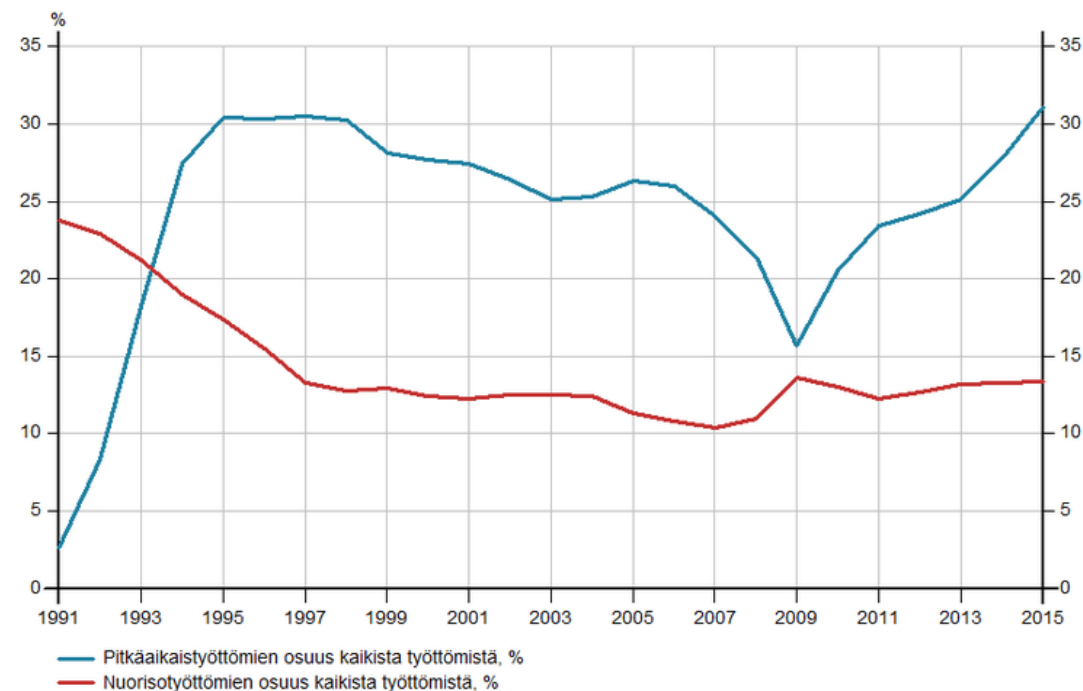
Suomessa on kansainvälisesti korkea rakennetyöttömyys

OECD (nairu)

Pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyden osuus työttömistä 1991-2015

Koko maa

TEM / Työttömät työnhakijat

TYÖTTÖMYYS

Määritelmiä

1. Työtön: työikäinen 15–74-vuotias työvoimaan kuuluva henkilö, jolla ei ole työpaikkaa
2. Työllinen: työikäinen 15–74-vuotias työvoimaan kuuluva henkilö, jolla on työpaikka
3. Työttömyysaste: 15–74-vuotiaiden työttömien osuus saman ikäisestä työvoimasta
4. Työllisyysaste: työllisten osuus = ansiotyössä oleva väestönosa

Työttömyyden syitä

- Yritys lopettaa toimintansa
- Yritys vähentää työntekijöitään laskeneen hyödykkeiden kysynnän takia
- Teknologian kehittyminen: kone korvaa ihmisen
- Työntekijä voi olla vaihtamassa ammattia tai asuinpaikkaa, jolloin hän on tietyn ajan työttömänä

Työttömyyden lajeja

- Rakennetyöttömyys = yhteiskunnan rakenteiden muutos (tuotantomenetelmien muutos, tuotanto siirretty halpatuotantomaihin).
- Kausityöttömyys (vuodenajat esim. laskettelukeskuksen työntekijä).
- Suhdannetyöttömyys (huono suhdannetilanne aiheuttaa työttömyyden esim. teollisuus ja rakentaminen ovat suhdanneherkkiä aloja.).
- Kitkатыöttömyys (tilapäinen työttömyys esim. muutto, valmistuminen).
- Pitkäaikaistyöttömyys (yli vuoden työttömänä).
- Nuorisotyöttömyys.
- Piilotyötön (työikäinen, joka ei ole ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi, mutta ei ole töissäkään.)

Miksi suhdannetyöttömyys ei ole yhtä vaikea ongelma kuin rakennetyöttömyys?

- Suhdannetyöttömyyttä esiintyy lasku- ja matalasuhdanteiden aikana ja se on tilapäinen ongelma
- Rakennetyöttömyys johtuu elinkeino- ja yhteiskuntarakenteiden muutoksista, minkä vuoksi se voi olla vakava ongelma hyvinkin pitkän aikaa

Vaikutukset valtiontalouteen

- Valtion verotulot pienenevät, koska veronmaksajia on vähemmän
- Työttömyydestä johtuvat tulonsiirrot, varsinkin työttömyyskorvaukset, kasvavat
- Työttömien rajoitetummat mahdollisuudet kuluttamiseen → talouskasvu hidastuu

Suhdannetyöttömyyden vähentäminen

- Lasku- ja matalasuhdanteen lievittäminen
- Valtio ja keskuspankki harjoittavat elvyttävää finanssi- ja rahapolitiikkaa kysynnän lisäämiseksi
- Tulopolitiikalla voidaan lisätä kilpailukykyä, jos työntekijät suostuvat maltillisiin palkkaratkaisuihin
- Valuuttakurssipolitiikalla (kiinteän valuuttakurssin valtioissa) voidaan alentaa oman valuutan ulkoista arvoa eli devalvoida, mikä lisää viennin kilpailukykyä

Rakennetyöttömyyden vähentäminen

- Uudelleenkoulutuksella
- Työvoiman liikkuvuutta edistämällä
- Yritysten tehokkuutta parantamalla
- Tuotantovälineiden modernisointi voi estää konkurssin ja samalla työttömyyden
- Alue- ja rakennetuet (mm. EU:lta)
- Työaikojen joustavuuden lisääminen
- Osa-aikatyöt, työllisyystyöt

A large orange circle is positioned on the left side of the slide, partially cut off by the edge. It serves as a background for the main title.

Muita keinoja torjua työttömyyttä

Verokiila -> yrityksen kustannukset vs.
nettopalkka

kohtaanto-ongelma -> osaaminen, sijainti

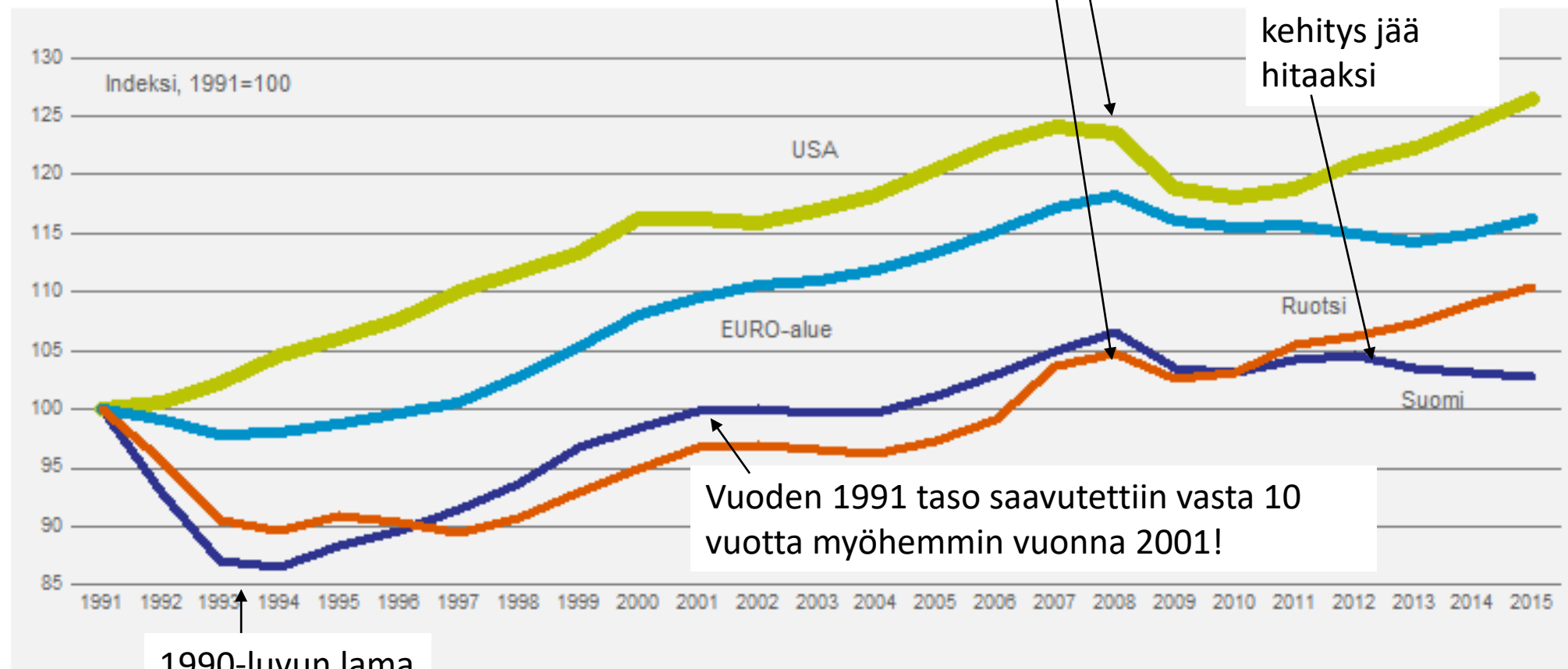
Kannustinloukku -> minimipalkka vs.
sosiaalietuudet

aktiivinen työvoimapolitiikka

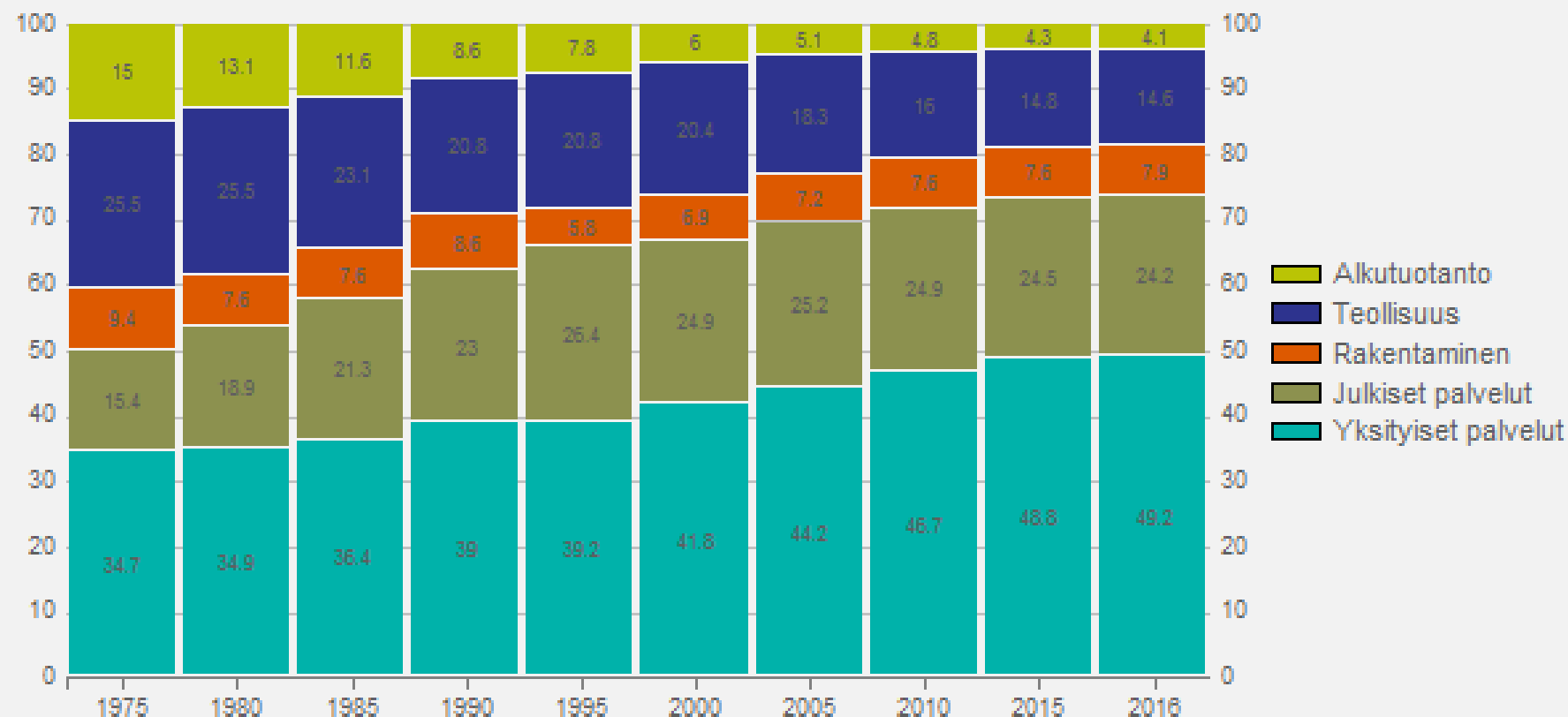
kohdennetut julkiset avustukset

työn jakaminen

Työllisten lkm

Suomen työllisyyden rakenne, %

Talouspolitiikka

tarkoittaa julkisen vallan keinoja
vaikuttaa yleiseen
talouskehitykseen

osa-alueita ovat finanssi-, raha- ja
tulopolitiikka
(valuuttakurssipolitiikka
mahdollista, mutta harvoin
käytettyä)

Finanssipolitiikka

- budjettipolitiikkaa eli valtion tulojen ja menojen säätelyä (hallitus ja eduskunta)
- noususuhdanteessa valtion tulisi vähentää menojaan ja lisätä tulojaan => rahaa säästyy käytettäväksi laskukauden aikana
- keinot
 - 1. verotus, ongelmana epävarmuus ihmisten käyttäytymisestä, kansansuosio ja kansainvälinen verokilpailu
- 2.investoinnit
- 3.automatiikka: progressiivinen tuloverotus ja tulonsiirrot
- 4. velka

Rahapolitiikka

- Keskuspankki eli EKP huolehtii
- korkotason säätely
- noususuhdanteessa nostetaan korkoja (kiristetään rahapolitiikkaa)
 - Hillitsee kiihtynyttä kysyntää
 - Lainoja kysytään vähemmän
 - Tavoitteena hillitä talouskasvua
- laskusuhdanteessa alennetaan (kevennetään rahapolitiikkaa)
 - Lisää heikentynyttä kysyntää
 - Lainoja kysytään enemmän
 - Tavoitteena lisätä talouskasvua

Tulopoliittiset neuvottelut

- työehtosopimusneuvotteluissa työnantaja- ja tekijäjärjestöt
- palkat
- verotus, sosiaalipoliittiset uudistukset
- hallitus mukana
- Nykyisin työnantajat ovat laajasti irtisanoutuneet keskitetyistä työehtosopimusratkaisuista.
 - Paikallinen sopiminen

Talouspolitiikan teorioita 1/3

- 1.a) Klassinen liberalismi (1900-luvun alkupuoli)
 - korostaa markkinoiden vapautta, julkisen vallan ei pidä puuttua markkinoiden toimintaan
 - oppi-isä Adam Smith
- b) Uusliberalismi (1980-luku =>, USA, I-B)
 - julkisen vallan tehtävä luoda puitteet markkinoille
 - vastuu hyvinvoinnista jokaisella itsellään

Talouspolitiikan teorioita 2/3

- 2. Keynesiläisyys (II ms:n jälkeen – 1970-luku)
 - valtion tulee finanssipolitiikalla säädellä markkinoita
 - laskusuhdanteessa huolehdittava riittävästä kokonaiskysynnästä vaikka velkaa ottamalla
 - työttömyys suurin ongelma
 - John Maynard Keynes

Talouspolitiikan teorioita 3/3

- 3. Monetarismi (1970-luku =>)
 - rahapolitiikka tärkein keino hillitä laskusuhdanteita
 - liikkeellä olevan rahan määrän säätely
 - korkotason säätely
 - palkkojen tulisi joustaa myös alaspäin
 - inflaatio työttömyyttä pahempi ongelma
 - Milton Friedman